

UPPSALA
UNIVERSITET

Bibliotekets värden

Människosyn i rapporter utgivna av Svensk biblioteksförening
och Kungliga biblioteket

Rebecca Andersson

Institutionen för ABM
Uppsatser inom biblioteks- & informationsvetenskap ISSN 1650-4267
Masteruppsats, 30 högskolepoäng, 2019, nr 756

Författare/Author
Rebecca Andersson

Svensk titel

Bibliotekets värden: Människosyn i rapporter utgivna av Svensk biblioteks förening och Kungliga biblioteket.

English Title

The library's core values: View of human nature in reports published by the Swedish Library Association and the National Library of Sweden.

Handledare/Supervisor

Anne-Christine Norlén

Abstract

This study investigates attitudes towards human nature in reports published by the Swedish Library Association and the National Library of Sweden between 2015 and 2018. By using ideological analysis, I was able to focus the study on three dimensions of human nature: the worth of human beings, human behavior and human needs. The study area was further specified using Anders Jeffner's (1989) theoretical framework. Jeffner has formulated 20 components that together create a view of human nature. Of these, four components were used for the study: assumptions of human rights, social equality, free will and strategies to improve human well-being.

The reports express a humanist ideology. Some reports emphasize the library's mission to prevent social inequality and helping marginalized groups. The reports also demonstrate a view of humans as critically thinking and independent citizens by highlighting the importance of intellectual freedom, freedom of thought and freedom of expression. Two broad themes emerged from the analysis: social justice and freedom of the individual, which were used to describe two different missions of the library. When the library's mission is described as working towards social justice, the library becomes active and partial. On the other hand, the library is described as neutral and impartial when the mission is seen as working towards the freedom of the individual.

In conclusion, the Swedish Library Association and the National Library of Sweden present themselves as good through a humanist ideology and a view of human nature that emphasize freedom, welfare and personal development. However, many different ideologies and values can be applied to the library, and it is not necessarily fundamentally good or humanist. The findings of this research also indicate that the word neutral is used in a misleading way, and that there is a need to redefine the meaning of neutrality. This is a two years master's thesis in Library and Information Science.

Ämnesord

Människosyn, ideologi, bibliotekens mål och uppgifter, humanism

Key words

Values, ideology, libraries – aims and objectives, humanism

Innehållsförteckning

Inledning	5
Syfte och frågeställningar	6
Disposition	6
Teori och metod	7
Teoretiska utgångspunkter och centrala begrepp.....	7
Ideologi	7
Människosyn	8
Metodbeskrivning	10
Idé- och ideologianalys	10
Tillvägagångssätt	12
Kritiska reflektioner kring valet av analysmetod.....	13
Källmaterial.....	13
Svensk biblioteks förening, KB och IFLA.....	13
Bedömningskriterier och definition av rapport.....	14
Urval och avgränsning	15
Insamling av material.....	15
Forskningsöversikt	16
Bibliotekets grundläggande värden.....	16
Forskning som betonar mångfald.....	18
Argument mot neutralitet.....	18
Forskning som framhäver medborgaren	19
Forskning om ideologi och bibliotek	19
Idé- och ideologianalys inom biblioteks- och informationsvetenskap.....	21
Sammanfattning av forskningsöversikt.....	22
Presentation av resultat	23
Människosyn	24
Människans värde	24
Bibliotekens betydelse för mänskliga rättigheter.....	24
Marginaliserade grupper och samhällsliga strukturer.....	26
Kulturell och språklig mångfald	29
Nyanlända	31
Antidiskriminering.....	33
Jämställdhet.....	35
Sammanfattning av dimensionen människans värde	36
Hur människan är	36
Den aktiva och ansvarstagande medborgaren.....	36
Sammanfattning av dimensionen hur människan är	38
Vad som är gott för människan	39
Tillgång till kunskap och information.....	39
Individens frihet	41
Folkbildning och det livslånga lärandet.....	42
Sammanfattning av dimensionen vad som är gott för människan	44

Sammanfattning av del ett	45
Konsekvenser av hur människosyn uttrycks	46
Biblioteket verkar för social rättvisa	46
Biblioteket verkar för individens frihet.....	49
Bibliotekariens roll.....	51
Sammanfattning av del två.....	52
Slutdiskussion.....	54
Bibliotekets uppdrag	55
Demokrati och neutralitet.....	57
Uppsatsens bidrag	58
Käll- och litteraturförteckning	59
Källor	59
Litteratur	63
Bilaga: lista över insamlat material	66
Rapporter utgivna av KB år 2015–2018	66
Nationell biblioteksstrategi år 2015–2018	67
Rapporter utgivna av Svensk biblioteksörening år 2015–2018.....	68

Inledning

I och med utgivningen av den nya nationella biblioteksstrategin, *Demokratins skattkammare* (2019), har frågan om bibliotekets uppdrag och de värden som tillskrivs bibliotekets varit aktuell. Den vision som presenteras i strategin är att de som lever i 2030-talets samhälle kommer att vara ”pålästa, informerade och kompetenta så att de kan bidra till en demokratisk värld med hållbarhet och mänskliga rättigheter som mål”.¹ Biblioteket beskrivs som en institution som arbetar för värden som öppenhet, oberoende, åsiktsfrihet, kunskap och livskvalitet. Enligt författarna till strategin kan biblioteket bidra till att uppfylla de mål FN har satt upp inför år 2030: god utbildning för alla, minskad ojämlikhet, fredliga och inkluderande samhällen, hållbara städer och samhällen samt minskad produktion och konsumtion.² I strategin framhävs även bibliotekets användare: ”Användarnas lust att utforska, uppleva, lära, läsa, utvecklas, utmanas och överraskas uppmuntras. Med demokratin som mål stöds visionen om allas delaktighet”.³ Detta fick mig att tänka på hur människosyn och värderingar hänger ihop, och vilken syn på människan som ligger till grund för de värden och uppdrag som strategin tillskriver biblioteket. Människosyn är något som sällan nämns explicit i diskussioner om bibliotekets roll och värdegrund. Av denna anledning vill jag undersöka hur människosyn kommer till uttryck i rapporter utgivna av Kungliga biblioteket (KB) och Svensk biblioteksförning då KB och Svensk biblioteksförning är tongivande inom biblioteksdebatt. KB är dessutom utgivare för den nationella biblioteksstrategin och även om strategin inte ingår i uppsatsens källmaterial så gör underlaget för strategin det. Genom att använda mig av detta källmaterial låter jag KB och Svensk biblioteksförning representera biblioteket som institution och dess ideologi. Min förhoppning är att resultatet av min uppsats kan leda till en djupare förståelse för biblioteket och dess värdegrund.

¹ Fichtelius, Persson & Enarson (2019), s. 4.

² Fichtelius, Persson & Enarson (2019), s. 4f.

³ Fichtelius, Persson & Enarson (2019), s. 5.

Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att undersöka vilken människosyn som kommer till uttryck i rapporter utgivna av KB och Svensk biblioteksförening mellan år 2015 och 2018. Detta gör jag genom att undersöka den värdegrund som kommer till uttryck i rapporterna, för att kunna koppla det till en människosyn. Den människosyn som explicit och implicit kommer till uttryck kan i sin tur kopplas till en underliggande ideologi. Med detta som utgångspunkt vill jag även undersöka hur det eventuellt påverkar diskussionen om bibliotekets roll och uppdrag. Mina frågeställningar är:

Vilken värdegrund ger rapporterna uttryck för, och kan den kopplas till en människosyn?

Kan den människosyn som explicit och implicit kommer till uttryck i rapporterna kopplas till en ideologi?

Får den människosyn som explicit och implicit kommer till uttryck i rapporterna några konsekvenser för bibliotekets uppdrag?

I mina frågeställningar gör jag antagandet att rapporternas ställningstaganden till olika värden även ger uttryck för en människosyn. Detta gör jag eftersom människosyn oftast inte är utformad som en egen teori, utan ryms i ideologier och teorier och kommer till uttryck bland annat genom värderingar och normer.⁴

Disposition

Efter denna inledande del kommer jag att redogöra för de teoretiska utgångspunkter och centrala begrepp som ligger till grund för uppsatsen. Därefter presenterar jag hur jag använt mig av idé- och ideologianalys för att analysera källmaterialet. Efter teori- och metoddelen går jag igenom forskningsläget. Sedan presenteras resultatet av undersökningen i två delar. I den första delen redogör jag för hur människosyn explicit och implicit kommer till uttryck och ifall människosynen kan kopplas till en ideologi. I den andra delen redogör jag och diskuterar konsekvenser av hur människosyn explicit och implicit uttrycks. Uppsatsen avslutas med en slutdiskussion.

⁴ Jeffner (1989), s. 2, 42. För en utförlig beskrivning av begreppet människosyn, se s. 8.

Teori och metod

Teoretiska utgångspunkter och centrala begrepp

I detta avsnitt kommer jag att definiera begreppen ideologi och människosyn samt beskriva hur jag använder begreppen i uppsatsen.

Ideologi

Det finns många olika sätt att definiera ideologi på. I detta avsnitt kommer jag av denna anledning inte ge en komplett definition av ideologi. Istället kommer jag att med hjälp av filosofen och litteraturvetaren Terry Eagleton gå igenom olika definitioner av ideologi. Sedan kommer jag att beskriva hur jag använder mig av begreppet i uppsatsen. Eagleton tar upp sex olika definitioner av ideologi som går från breda och övergripande till specifika:

1. Ideologi ses som en process som producerar mening, tecken och värden i det sociala livet.
2. Ideologi ses som idéer och övertygelser som symboliserar en social grupps villkor och livserfarenheter.
3. Ideologi ses som främjandet och legitimeringen av sociala grupps intressen gentemot motstående intressen.
4. Ideologi ses som främjandet av den dominanta sociala gruppens intressen.
5. Ideologi ses som främjandet av den dominanta sociala gruppens intressen genom förvrängning och förställning.
6. Ideologi ses som främjandet och upprätthållandet av samhällets struktur.⁵

Av de sex olika definitionerna av ideologi finns både definitioner som kopplar ihop ideologi med makt och definitioner som inte gör det. Vissa definitioner beskriver vad ideologi gör, exempelvis upprätthåller samhällets struktur, medan andra definitioner även preciserar hur ideologi gör något: ideologi främjar den dominanta sociala gruppens intressen genom förvrängning och förställning.

⁵ Eagleton (2007), s. 28ff.

Begreppet ideologi kan delas upp i övergripande och domänspecifika ideologier. Med övergripande ideologier menas politiska ideologier, som exempelvis konservatism och feminism.⁶ Politiska ideologier innefattar oftast en hel politisk världsbild med omdömen om hur världen och samhället är, grundläggande värderingar samt rekommendationer för hur samhället bör organiseras.⁷ Ideologier kan även innebära hur idéer informellt blir till och verkar inom organisationer eller institutioner. Dessa kallas för domänspecifika ideologier, och kan definieras som mönster och regelbundenheter i människors sätt att tänka som präglas av en viss organisatorisk miljö.⁸ Domänspecifika ideologier är vagare än politiska ideologier, då domänspecifika ideologier uppstår ur lokala sedvänjor, kulturspecifika värderingar och kontextbundna maktförhållanden snarare än manifest. Om man väljer att undersöka domänspecifika ideologier kan en svårighet vara att avgränsa studien och hitta rätt material.⁹ Då jag undersöker den underliggande ideologin i KB:s och Svensk biblioteksförenings rapporter undersöker jag en domänspecifik ideologi: bibliotekets ideologi. Uppsatsens syfte är begränsat till att undersöka idéer som uttrycker människosyn, vilket gör att jag undersöker endast en del av en domänspecifik ideologi. Av denna anledning har jag inte för avsikt att komma fram till en slutsats om vad bibliotekets ideologi är.

I denna uppsats använder jag mig av samma definition av ideologi som Joacim Hansson gör i sin avhandling.¹⁰ Hansson använder sig av begreppet ideologi i betydelsen: ”Ett system av försanthållanden, normer och värderingar som sätter handling i en kontext som gör den meningsfull”.¹¹

Människosyn

Grunden till en människosyn består enligt teologen Anders Jeffner av metafysiska åskådningar, värderingar och normer, empiriska hypoteser och spekulativa teorier. Jeffner använder begreppet människosynskomponent för att beskriva de olika delarna av en människosyn.¹² Han har formulerat 20 stycken människosynskomponenter. I dessa ingår bland annat: strategier för att förbättra människans situation, ställningstagande till viljans frihet, antagande om grundläggande mänskliga rättigheter, antagande om socialt likaberättigande, teorier om människans väl och grundinställning till andra människor.¹³

En människosyn är oftast inte tydligt formulerad eller utformad som en egen teori, utan ryms i olika teorier och ideologier. Exempelvis kan en människosyn

⁶ Bergström & Svärd (2018), s. 135.

⁷ Bergström & Svärd (2018), s. 135f.

⁸ Bergström & Svärd (2018), s. 136.

⁹ Bergström & Svärd (2018), s. 137.

¹⁰ Hansson (1998).

¹¹ Hansson (1998), s. 35.

¹² Jeffner (1989), s. 2.

¹³ Jeffner (1989), s. 45f.

uttryckas i dokument och praxis som reglerar skola, vård eller bibliotek. När man undersöker människosynen i sådana dokument föreslår Jeffner att man letar efter ställningstaganden till några av de frågor som ryms i de olika människosynskomponenterna. Dessa ställningstaganden kan i sin tur kopplas till en människosyn.¹⁴

Även Göran Collste, professor i tillämpad etik, beskriver olika sätt att studera människosyn på. Han menar att man exempelvis kan närma sig människosyn genom att undersöka uppfattningar om hur människan är, vad som är gott för människan eller människans värde.¹⁵ Människans plats i tillvaron eller hur människan ska handla för att förbättra sin situation är exempel på ytterligare två aspekter av en människosyn.¹⁶ En människosyn fungerar som motiv för handling då den rekommenderar en strategi för människans och samhällets utveckling.¹⁷

För att lättare kunna undersöka den människosyn som kommer till uttryck i rapporterna kommer jag att använda mig av fyra stycken människosynskomponenter som Jeffner formulerat:

1. Antagande om grundläggande mänskliga rättigheter
 - a. bejakande
 - b. förnekande
2. Antagande om socialt likaberättigande
 - a. inga rättighetsdifferentierande egenskaper
 - b. etc. uppräknning av rättighetsdifferentierande egenskaper
3. Ställningstagande till viljans frihet
 - a. viljefrihet
 - b. icke viljefrihet
4. Strategier för att förbättra människans situation
 - a. teorier som prioriterar individen
 - b. teorier som prioriterar samhällsstrukturen¹⁸

Inom människosynskomponenterna har Jeffner formulerat olika alternativ. En människosyn kan exempelvis vara bejakande eller förnekande av grundläggande mänskliga rättigheter. Jeffner ger ingen förklaring till de olika komponenterna, därför kommer jag att beskriva hur jag tolkar dem och hur de kommer användas i uppsatsen. Den första människosynskomponenten kommer jag att använda för att undersöka rapporternas ställningstaganden till grundläggande mänskliga rättigheter. Med den andra människosynskomponenten, antagande om socialt likaberätti-

¹⁴ Jeffner (1989), s. 42.

¹⁵ Collste (2010), s. 36.

¹⁶ Thorsén (2010), s. 10f.

¹⁷ Collste (2010), s. 36.

¹⁸ Jeffner (1989), s. 45f.

gande kommer jag att undersöka ställningstaganden om olika samhällsgruppers lika rättigheter. Den tredje komponenten, ställningstagande till viljans frihet, kommer jag att använda för att undersöka i vilken mån människan anses ha en fri vilja. Till sist använder jag mig av komponenten strategier för att förbättra människans situation. Denna komponent kan kopplas till politiska teorier, som säger något om hur samhället ska styras, vilket är något jag inte kommer att undersöka.¹⁹ Istället kommer jag att undersöka hur rapporterna ställer sig till vad människan är i behov av och vad biblioteket kan göra för att förbättra människans situation.

De olika människosynskomponenterna kan ordnas enligt Collstes tre aspekter av människosyn: människans värde, hur människan är och vad som är gott för människan. Med hjälp av komponenterna antagande om grundläggande mänskliga rättigheter och antagande om socialt likaberättigande kommer jag att undersöka människans värde. Med komponenten ställningstagande till viljans frihet undersöker jag hur människan är. Till sist undersöker jag vad som är gott för människan med hjälp av komponenten strategier för att förbättra människans situation.

Människosyn skulle kunna liknas med användarsyn, som ofta diskuteras inom biblioteks- och informationsvetenskap. Genom att istället använda mig av det bredare och mer övergripande begreppet människosyn kan jag ta diskussionen ett steg längre.

Metodbeskrivning

I denna uppsats undersöks domänspecifika ideologier med hjälp av beskrivande idéanalys. Som analysverktyg används dimensioner och människosynskomponenter. I detta avsnitt kommer jag först att redogöra för olika inriktningar inom idé- och ideologianalys, sedan kommer jag att gå igenom olika analysverktyg. Metodavsnittet avslutas med en beskrivning av mitt tillvägagångssätt och kritiska reflektioner kring valet av analysmetod.

Idé- och ideologianalys

Inriktningar

Idé- och ideologianalys är en form av textanalys där man intresserar sig för de idéer som uttrycks i texten. Ett grundantagande inom idéanalys är att människan är meningsskapande och använder sig av språket för att ge mening åt sin tillvaro.²⁰

De olika typerna av idéanalys är: beskrivande, förklarande och idékritiska analyser.²¹ En beskrivande idéanalys har som syfte att säga någonting om materi-

¹⁹ Larsson (2006), s. 21.

²⁰ Bergström & Svärd (2018), s. 138f.

alet som inte är självklart, som till exempel att uppmärksamma motsägelser eller oklarheter, eller påvisa ett budskap i en text. En beskrivning av ett idéinnehåll är en tolkning av materialet då beskrivningen aldrig är en neutral återgivning av vad som finns i materialet. Därför innehåller en beskrivande idéanalys alltid en argumenterande aspekt om varför en text bör förstås på ett visst sätt.²² En förklarande idéanalys innebär att man undersöker idéernas orsaker och konsekvenser i ett större samhälleligt perspektiv.²³ Snarare än idéernas innehåll är idéernas uppkomst och följd av intresse. Förklarande idéanalyser kopplar ihop idéernas utveckling med andra händelser, processer och strukturer i samhället.²⁴ Till sist har idékritiska studier som syfte att kritiskt pröva och ta ställning till det undersökta idéinnehållet. Med en idékritisk analys kan man undersöka sanningshalten i ideologiernas verklighetsomdömen.²⁵

Analysverktyg

Idé- och ideologianalys kan genomföras med hjälp av olika analysverktyg. Två exempel på analysverktyg är idealtyper och dimensioner. Idealtyper innebär att man använder sig av på förhand konstruerade idealtyper som lyfter fram utmärkande drag för en viss ideologi.²⁶ Exempelvis har Daniel Lagerkvist använt sig av idealtyper i sin masteruppsats för att undersöka debatten kring privatisering av folkbibliotek i bibliotekspress. Lagerkvist sammanfattade de utmärkande dragen för socialism och nyliberalism för att kunna se huruvida ideologierna speglas i debatten.²⁷ Analysverktyget dimensioner begränsar sig till de enskilda delmoment som ingår i ett ideologiskt system, exempelvis människosyn.²⁸ Genom dimensioner går det att undersöka var en ideologi ställer sig längs en eller flera skalor.²⁹ Om man väljer att undersöka politiska ideologier så skulle dimensionerna kunna vara: politisk styrelseform, samhällets viktigaste enhet och samhällets ekonomiska organisation.³⁰

Skillnaden mellan idealtyper och dimensioner är att idealtyper redogör för ideologiers utmärkande drag, medan dimensioner identifierar ideologiska ställningstaganden på olika skalor.³¹ Jag använder mig av tre dimensioner: hur människan är, vad som är gott för människan och människans värde. Med hjälp av de fyra människosynskomponenterna kan jag lättare hitta ställningstaganden i rap-

²¹ Bergström & Svärd (2018), s. 140.

²² Bergström & Svärd (2018), s. 140.

²³ Bergström & Svärd (2018), s. 142.

²⁴ Bergström & Svärd (2018), s. 142.

²⁵ Bergström & Svärd (2018), s. 142f.

²⁶ Bergström & Svärd (2018), s. 147f.

²⁷ Lagerkvist (2011), s. 6, 15–27.

²⁸ Bergström & Svärd (2018), s. 153.

²⁹ Bergström & Svärd (2018), s. 153.

³⁰ Bergström & Svärd (2018), s. 153.

³¹ Bergström & Svärd (2018), s. 155.

porterna som kan kopplas till dimensionerna. Dimensionerna blir på så sätt överordnade de mer specifika människosynskomponenterna:

Tabell 1: Dimensioner och människosynskomponenter

Människans värde	Hur människan är	Vad som är gott för människan
Antagande om grundläggande mänskliga rättigheter	Människans viljefrihet	Strategier för att förbättra människans situation
Antagande om socialt likaberättigande		

Med hjälp av dimensioner kan jag sortera in undersökningsmaterialet i tre kategorier. Därefter använder jag mig av komponenterna för att leta efter ställningstaganden om mänskliga rättigheter, socialt likaberättigande, viljefrihet och strategier för att förbättra människans situation. På så sätt får mina resonemang en utgångspunkt och undersökningsmaterialet avgränsas. Med hjälp av dessa analysverktyg kan jag så tydligt som möjligt undersöka hur människosyn explicit och implicit kommer till uttryck i rapporterna och koppla detta till en underliggande ideologi.

Tillvägagångssätt

Analysen inleddes med en genomläsning av de 51 insamlade rapporterna (se bilaga). Därefter valde jag ut 27 rapporter som fångades in av de tre dimensionerna. I de rapporter som valdes bort kunde jag inte urskilja tillräckligt tydliga ställningstaganden som kunde kopplas till dimensionerna och människosynskomponenterna. Alla rapporter nämns inte lika många gånger i undersökningen, vissa rapporter citeras endast.

De 27 utvalda rapporterna närlästes för att kunna urskilja uttryck för värdegrunder som kunde kopplas till dimensionerna människans värde, hur människan är och vad som är gott för människan. När jag strukturerat undersökningsmaterialet enligt de tre dimensionerna använde jag mig av människosynskomponenterna för att tydligare urskilja ställningstaganden och koppla dessa till en människosyn. Sedan använde jag mig av resultaten från de två första frågeställningarna för att besvara den sista frågeställningen: får den människosyn som explicit och implicit kommer till uttryck i rapporterna några konsekvenser för bibliotekets uppdrag? I analysen av den sista frågeställningen hämtade jag exempel från rapporterna för att understödja mina resonemang.

Kritiska reflektioner kring valet av analysmetod

En risk med att använda dimensioner som analysverktyg är att det blir svårt att säga någonting om den underliggande ideologin, då ideologier innehåller mer än vad två eller tre dimensioner kan fånga in. Grovt tilltagna dimensioner behöver ofta preciseras för att kunna fungera som verktyg.³² Av denna anledning har jag delat upp dimensionen människosyn i de tre dimensionerna hur människan är, vad som är gott för människan och människans värde. Då människosyn endast är en aspekt av en ideologi har jag inte som syfte att ge en komplett bild av den underliggande ideologin i rapporterna, utan endast den ideologi som går att koppla till de tre dimensionerna.

Källmaterial

Källmaterialet utgörs av rapporter utgivna av KB och Svensk biblioteksforening mellan 2015 och 2018. I materialet ingår även rapporter utgivna av International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) som har översatts av Svensk biblioteksforening. Nedan kommer jag ge en kort bakgrund till Svensk biblioteksforening, KB och IFLA. Sedan går jag igenom bedömnings- och urvalskriterier.

Svensk biblioteksforening, KB och IFLA

Svensk biblioteksforening beskriver sitt syfte som att öka kunskap om bibliotekets uppgifter och funktioner samt att stärka bibliotekets förutsättningar och möjligheter. Det är en ideell och medlemsdriven forening. Inom foreningen finns ett antal expertnätverk och regionforeningar. Svensk biblioteksforening arrangerar konferenser och evenemang, bland annat biblioteksdagarna. Foreningen är även huvudarrangör för konferensen *Mötesplats Profession – Forskning*, där forskning inom biblioteksområdet presenteras. Svensk biblioteksforening grundades 1915, då som Sveriges allmänna biblioteksforening (SAB). År 2015 sammanslogs SAB och Svenska bibliotekariesamfundet och Svensk biblioteksforening bildades i sin nuvarande form.³³

KB är Sveriges nationalbibliotek. På sin webbplats beskriver KB sitt övergripande uppdrag som att främja demokrati, jämlikhet och fri åsiktsbildning.³⁴ Mer specifikt är deras uppdrag att samla in, bevara och tillgängliggöra allt som ges ut i Sverige samt att främja utveckling och samverkan inom bibliotekssektorn. KB är både ett bibliotek och en myndighet.³⁵ År 2015 fick KB i uppdrag av regeringen

³² Bergström & Svärd (2018), s. 166.

³³ Svensk biblioteksforenings webbplats > Om oss.

³⁴ Kungliga bibliotekets webbplats > Om oss.

³⁵ Kungliga bibliotekets webbplats > Om oss > Det här gör vi.

att utveckla ett förslag till en nationell biblioteksstrategi. I uppdraget ingick att föreslå långsiktiga mål och strategier för att främja samverkan och kvalitetsutveckling, att belysa bibliotekarieyrkets roll och förutsättningar samt bibliotekens roll för litteraturen och det demokratiska samtalet, den fria åsiktsbildningen och förmågan till kritisk analys och källkritik. Utöver detta ingick att genomföra en analys av de utvecklingsbehov som finns för skolbiblioteken för att de ska kunna främja språkutveckling och stimulera till läsning. I uppdraget ingick även att fortsätta arbetet med att tillgängliggöra e-böcker via Libris.³⁶ I april 2019 gavs den nationella biblioteksstrategin ut. Strategin ingår inte i uppsatsens källmaterial, men underlaget för strategin och utkastet ingår i källmaterialet.

IFLA är en internationell oberoende, icke-statlig och icke vinstdrivande organisation som beskriver sitt uppdrag som att representera biblioteks- och informationstjänster och dess användare. IFLA beskriver även sig själva som bibliotekarieyrkets globala röst med syftet att verka för höga standarder inom biblioteks- och informationstjänster samt att sprida kunskap om värdet av biblioteks- och informationstjänster. Organisationen grundades år 1927 och har över 1400 medlemmar i 140 länder, bland annat är Svensk biblioteksförning en medlem. Detta innebär att hela den svenska bibliotekssektorn är har en möjlighet till påverkan inom IFLA.³⁷ IFLA har tillsammans med Unesco och nationella biblioteksförningar utvecklat en rad olika biblioteksmanifest, vilka ingår i källmaterialet. Niclas Lindberg, före detta generalsekreterare för Svensk biblioteksförning, skriver i inledningen till den svenska översättningen att syftet med manifesten är att stimulera till diskussion och en tillämpning av texterna. Detta ska enligt Lindberg leda till att biblioteken tydligare ska kunna fullgöra sitt uppdrag för samhället och demokratin.³⁸ IFLA:s och Unescos manifest kan därför ses som vägledande.

Bedömningskriterier och definition av rapport

Autenticitet, trovärdighet, representativitet och meningsfullhet är exempel på olika kriterier med vilka det går att bedöma ett dokumentets kvalitet. Autenticitet avser huruvida materialet är äkta och av ett otvetydigt ursprung. Trovärdighet avser om materialet är utan felaktigheter och förvrängningar. Det tredje kriteriet, representativitet, avser ifall materialet är typiskt för den kategori den tillhör. Till sist avser meningsfullhet huruvida materialet är tydligt och begripligt för forskaren.³⁹ Kriterierna autenticitet, representativitet och meningsfullhet är uppfyllda. Om rapporterna innehåller felaktigheter och förvrängningar minskar inte dess tro-

³⁶ Kungliga bibliotekets webbsida > Biblioteksutveckling > Nationell biblioteksstrategi.

³⁷ IFLA:s webbsida > About IFLA > More about IFLA; Svensk biblioteksförnings webbsida > Vår verksamhet > Internationellt > IFLA.

³⁸ Lindberg (2016), s. 3f.

³⁹ Bryman (2018), s. 657.

värdighet då jag är ute efter subjektiva uppfattningar såsom normer, värderingar och försanthållanden.

Jag har valt att använda en bred definition av begreppet rapporter. Svensk biblioteks förening behandlar riktlinjer, manifest och jubileumstexter som rapporter. KB använder begreppen utredningar och rapporter, där bland annat statistik, förstudier och argumenterande rapporter ingår. Jag har valt att bredda begreppet rapport till dessa typer av texter. Källmaterialet består därför olika typer av texter med olika syften. Det jag är intresserad av är innehållet och de idéer som kommer till uttryck i rapporterna, vilket gör att jag kan använda mig av en bred definition av rapport.

Urval och avgränsning

Ett första urval gjordes genom att begränsa materialet till rapporter utgivna mellan år 2015 och 2018. Denna avgränsning gjordes för att få ett aktuellt material. Totalt resulterade detta i 51 rapporter. På Svensk biblioteks förenings webbplats fanns vid insamlingsdatumet rapporter publicerade mellan år 2005 och 2018. På KB:s webbplats fanns rapporter publicerade mellan år 1995 och 2018 och mellan år 2015 och 2018 för underlaget för den nationella biblioteksstrategin.

Tre rapporter togs inte med i den första genomläsningen, då de är skrivna på engelska. Dessa är: *The international library manifestos and media strategies in Swedish library practice* (2015), utgiven av Svensk biblioteks förening. Originaltitel: "Vi arbetar i medborgarnas tjänst" (2014). Även rapporten *Promoting the development of a democratic society* (2016), utgiven av Svensk biblioteks förening. Originaltitel: *För det demokratiska samhällets utveckling* (2015). Till sist rapporten *Stronger together* (2017), utgiven av Svensk biblioteks förening.

Insamling av material

Källmaterialet samlades in på Svensk biblioteks förenings och KB:s webbplatser den 15/1 2019.⁴⁰ Se bilaga för fullständig lista över rapporterna.

⁴⁰ Svensk biblioteks förenings webbsida > Rapporter; Kungliga biblioteketets webbsida > Bibliotekssamverkan > Utredningar och rapporter; Kungliga biblioteketets webbplats > Biblioteksutveckling > Nationell biblioteksstrategi.

Forskningsöversikt

Forskningsöversikten är uppdelad i tre delar: forskning om bibliotekets grundläggande värden, forskning om ideologi och bibliotek samt hur idé- och ideologianalys har använts i andra uppsatser. I forskningen om bibliotekets grundläggande värden uttrycks en bild av hur biblioteket är eller borde vara, vilket ger uttryck för en värdegrund som i sin tur kan kopplas till en människosyn. Till följd av detta gör jag en tolkning av forskningen och den människosyn som explicit och implicit kommer till uttryck.

Bibliotekets grundläggande värden

I forskningen om bibliotekets grundläggande värden framhävs en människosyn där inkludering, social rättvisa, mänskliga rättigheter och en strävan efter jämlikhet kommer till uttryck, men även en syn på människan som självständig, kritiskt tänkande, aktiv och ifrågasättande.

En grundläggande åsikt hos de forskare som tas upp i detta avsnitt är att bibliotekets uppdrag är att tjäna mänskligheten och demokratin. Bibliotekets service bör enligt bibliotekarien och före detta ordförande för American Library Association (ALA) Michael Gorman grundas i humanistiska värden, och bibliotekets uppgift är att tjäna individen, grupper och samhällen.⁴¹ Gorman menar att bibliotekarien bör styras av filantropiska motiv och hänge sig till mänsklig välfärd och bättring. Bibliotekariens syfte är på så sätt att förbättra mänskligheten.⁴² Det livslånga lärandet, som biblioteket ger möjlighet till, leder enligt Gorman till en kunsig och fri individ som kan tänka självständigt. Gorman beskriver bibliotek som en källa till makt genom kunskap.⁴³

Eftersom bibliotek i grunden ses som institutioner som tjänar människan och mänskliga rättigheter menar vissa forskare att biblioteken verkar för social rättvisa, eller bör verka för social rättvisa. Bibliotekarien Kyle Shockey vill verka för mänsklig och social välfärd, men lägger till att detta bör ske genom rörelsen progressive librarianship. Det är en rörelse som enligt Shockey vill framhäva den

⁴¹ Gorman (2015), s. 105.

⁴² Gorman (2015), s. 92.

⁴³ Gorman (2015), s. 40.

humanitära delen och det sociala ansvaret bibliotekarier har.⁴⁴ Progressive Librarians Guild (PLG) är en förening som har sina rötter i USA och argumenterar för att bibliotek och bibliotekarier inte kan ses som neutrala då de verkar för folket och för demokratin. Vidare menar PLG att bibliotekariers anspråk på respekt för mänskligheten endast är retorik ifall bibliotekarier fortsätter att ses som neutrala informationsspridare.⁴⁵ Detta kan förklaras av föreningens uttalade syfte, då bibliotek och bibliotekarier ses som en del av system och strukturer som främjar, normaliserar och vidmakthåller orättvisa, exploatering och förtryck. Enligt PLG är bibliotekarier delaktiga i att aktivt och passivt upprätthålla dessa system och strukturer. Istället bör bibliotekarier ge exkluderade grupper en röst och därmed verka för mänskliga rättigheter och värdighet.⁴⁶

I likhet med PLG ser bibliotekarierna Lua Gregory och Shana Higgins bibliotekarieyrket som i grunden aktivistiskt då bibliotekarier strävar efter social rättvisa.⁴⁷ Med social rättvisa menar de att bibliotekarier strävar efter rättvisa och jämlikhet, och att bibliotekarier har en respekt för grundläggande mänskliga rättigheter.⁴⁸ Liknande Gorman och Shockey framhäver de att bibliotekarier tjänar demokratin och mänskliga rättigheter, vilket är det som gör bibliotekarier essentiella för överlevnaden av den mänskliga själen. Även i boken *Perspectives on libraries as institutions of human rights and social justice* (2016) speglas en syn på bibliotek som institutioner som i grunden verkar för social rättvisa och mänskliga rättigheter.⁴⁹ I det sammanfattande kapitlet skriver biblioteks- och informationsvetarna Ursula Gorham, Natalie Greene Taylor och Paul Jaeger att biblioteksverksamhet historiskt sett inte kopplats till begreppen mänskliga rättigheter eller social rättvisa, men att det är grunden för bibliotekets verksamhet. Bland annat för att biblioteket ger tillgång till information, litteracitet och digital inkludering.⁵⁰ John Burgess definierar begreppet socialt ansvar som att individer i ett samhälle har ett delat ansvar att stödja andra individer. Detta innebär ofta att man gör motstånd mot juridiska, politiska eller ekonomiska orättvisor. Till begreppet socialt ansvar kopplar Burgess ihop demokrati och det allmänna bästa.⁵¹

⁴⁴ Shockey (2015), s. 108.

⁴⁵ Kagan (2015), s. 241.

⁴⁶ Progressive Librarians Guild's webbsida > What we stand for > Statement of purpose.

⁴⁷ Gregory & Higgins (2013), s. 1.

⁴⁸ Gregory & Higgins (2013), s. 4.

⁴⁹ Bertot m.fl. (2016).

⁵⁰ Gorham, Greene Taylor & Jaeger (2016), s. 420. Det engelska begreppet literacy kan översättas med läs- och skrivkunnighet. Litteracitet kan dock tolkas som ett bredare begrepp som ”knyter an till en slags metakunskap som innefattar kritisk reflexivitet kring hur information och kultur organiseras och tillgängliggörs i samhället”. Källa: Sundin och Rivano Eckerdal (2014), s. 13.

⁵¹ Burgess (2016), s. 168.

Forskning som betonar mångfald

I forskningen där social rättvisa framhävs betonas även värdet av mångfald. Bibliotekarien Nick Jones benämner biblioteket som en motkraft mot en värld där för få perspektiv får utrymme, då biblioteket enligt Jones är en plats som står för mångfald och det gemensamma. Han framhäver vikten av att människor från olika samhällsgrupper träffas i ett rum som inte är segmenterat eller kräver konsumtion. Människor ska enligt Jones se, förstå och kunna hantera olikheter.⁵² Liknande skriver idéhistorikern Amanda Peralta att biblioteket är en plats där skillnader respekteras. Mångfald uppfattas på bibliotek som en tillgång där nyanlända kan utvecklas till medborgare, vilket gör att bibliotek möjliggör och främjar mångkulturalism, likhet inför lagen och lika möjligheter för alla.⁵³

Även bibliotekarien Sarah Roberts och informationsvetaren Safiya Noble ser mångfald som ett av bibliotekets värden. De argumenterar för att socialt ansvar, mångfald och rättvisa ska ses som kärnvärden inom forskning om och utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap samt i det praktiska arbetet på bibliotek. Deras definition av social rättvisa innebär en frigörelse från systematiskt förtryck som exempelvis rasism och sexism.⁵⁴ Detta går i linje med bibliotekarien Nicole Cookes forskning. Cooke föreslår att diskussioner om ras, privilegier och social rättvisa bör diskuteras inom biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningar.⁵⁵ Till sist framhäver även bibliotekarierna Freeda Brook, Dave Ellenwood och Althea Eannace Lazzaro vikten av mångfald inom bibliotekarieyrket. De menar att det icke-vita studenter har en tendens att känna sig utestängda ur det akademiska biblioteket, och en lösning på detta kan vara att anställa fler icke-vita bibliotekarier.⁵⁶

Argument mot neutralitet

Vissa forskare menar att det finns en motsättning i bibliotekets strävan efter social rättvisa och principen om neutralitet. Då Gregory och Higgins ser bibliotekarieyrket som aktivistiskt menar de att neutralitet är omöjligt. De beskriver en uppdelning i bibliotekarier som ser sitt yrke som neutralt och bibliotekarier som ser yrket som politiskt och aktivistiskt.⁵⁷ Bibliotekarien Jeff Lilburn citerar biblioteks- och informationsvetaren James Elmborg som menar att neutralitet endast leder till att upprätthålla status quo och misslyckas med att uppmärksamma ojämlikheter. Lilburn argumenterar därför att neutralitet aldrig kan vara opartiskt.⁵⁸

⁵² Jones (2012), s. 75f.

⁵³ Peralta (2000), s. 118f.

⁵⁴ Roberts & Noble (2016), s. 513.

⁵⁵ Cooke (2016), s. 331.

⁵⁶ Brook, Ellenwood & Lazzaro (2015), s. 276f.

⁵⁷ Gregory & Higgins (2013), s. 1f.

⁵⁸ Lilburn (2013), s. 72.

Några av de forskare som tar upp motsättningen mellan neutralitet och social rättvisa diskuterar hur denna motsättning kan lösas. I sin kritik mot hur neutralitet används i biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning och i arbetet på bibliotek ger Roberts och Noble en alternativ definition av neutralitet. De förenar socialt ansvarstagande och neutralitet genom att definiera neutralitet som att aktivt stödja och kräva att alla har rätt att uttrycka en åsikt, snarare än att fransäga sig personliga etiska åsikter, värderingar och övertygelser. Detta möjliggör enligt Roberts och Noble en biblioteksverksamhet som arbetar för att ge marginaliserade grupper en röst. Roberts och Noble menar att genom deras definition av neutralitet skulle bibliotek kunna stödja exempelvis Black lives matter-rörelsen, vilket annars skulle ses som partiskt.⁵⁹ Även biblioteks- och informationsvetaren John Burgess menar att det finns en motsättning mellan social rättvisa och neutralitet, men att de kan kombineras genom att biblioteket har en policy som kräver att medier representerar minoritetsgrupper samt en policy som förbjuder att bibliotekariéer gör politiska uttalanden.⁶⁰

Forskning som framhäver medborgaren

Genom Lilburns diskussion kring olika typer av medborgarskap speglas en syn på människan som aktiv, kritiskt tänkande och i behov av kunskap. Han formulerar två olika typer av medborgarskap: den första typen av medborgarskap innebär att individen är aktiv, men samtidigt bidrar till att upprätthålla den dominanta ideologin och sociala hierarkier. I den andra typen av medborgarskap är individen öppen till att saker kan vara annorlunda på ett grundläggande sätt. Med detta menar Lilburn att den första typen av medborgarskap accepterar att vissa saker inte kan ifrågasättas av medborgare, medan den andra typen av medborgarskap menar att allt i samhället går att ifrågasätta.⁶¹ Lilburn tar avstamp i en syn på medborgaren som aktiv och kritisk, vilket säger något om en syn på människan som i behov av autonomi och deltagande. Han ser bibliotek som öppna, tillgängliga, stödjande och trygga platser för lärande, diskussion, utbyte av idéer.⁶²

Forskning om ideologi och bibliotek

Det finns även forskning som undersöker bibliotekets ideologi. Biblioteks- och informationsvetaren Joacim Hansson kommer i sin avhandling fram till att folk-

⁵⁹ Roberts & Noble (2016), s. 525f. Black lives matter är en ursprungligen amerikansk rörelse som arbetar mot polisvåld och för social jämlikhet för framförallt svarta personer. Källa: Russel (2016), s. 35.

⁶⁰ Burgess (2016), s. 171.

⁶¹ Lilburn (2013), s. 66.

⁶² Lilburn (2013), s. 74f.

biblioteken kring förra sekelskiftet präglades av konservatism och liberalism.⁶³ Han ser en tendens av att avideologisera och avpolitisera folkbibliotekets verksamhet genom att benämna biblioteket som neutralt.⁶⁴ Resonemanget om folkbibliotekens neutralitet bygger på en bild av biblioteket som ”det demokratiska tänkandets sanna institutioner”.⁶⁵ I materialet framkommer en syn på människan som formbar, vilket gör att folkbiblioteken legitimerar sin roll som kulturell, moralisk och politisk vägledare. Sammantaget menar Hansson att folkbiblioteket kring förra sekelskiftet representerade traditionella och ideologiskt neutrala värden.⁶⁶

Biblioteks- och informationsvetaren Douglas Raber redovisar tre ideologiska perspektiv på folkbibliotekens verksamhet och syfte: social inriktning, konservativ inriktning och populistisk inriktning.⁶⁷ I den sociala inriktningen, som framhåller bibliotekarieryrkets aktivistiska karaktär, ses biblioteket som ett instrument för politik. I likhet med rörelsen progressive librarianship anses biblioteket vara en del av ett system, och ifall bibliotekets verksamhet inte medvetet riktas mot social reform så kommer biblioteket att utnyttjas av dominanta politiska krafter. Uppfattningen om att biblioteket är politiskt neutralt är enligt denna inriktning en myt. Information ses som makt och anhängare av den sociala inriktningen menar att biblioteket bör rikta sig till de underprivilegierade. Ett grundantagande inom inriktningen är att upprätthållande av demokrati kräver jämlik tillgång till information och kunskap för alla. Till denna inriktning hör gruppen *Social Responsibilities Roundtable* (SRRT). Enligt SRRT bör bibliotek möta informationsbehov hos marginaliserade samhällsgrupper. Den sociala inriktningen betonar betydelsen av bibliotekets utåtriktade verksamhet och bibliotekets ansvar att utjämna samhällsklyftor.⁶⁸ Inriktningen har kritiserats för att vara utopisk och ha orealistiska förväntningar då det finns en svårighet i att nå icke-användare. De som inte använder biblioteket gör det av en rad faktorer som inte biblioteket kan kontrollera. Tillgång till information och kunskap är inte möjligtvis tillräckligt för att lösa marginaliserade grupperns problem.⁶⁹

Den konservativa inriktningen kritiserar den sociala inriktningen då bibliotekets verksamhet istället bör rikta sig till de som redan är motiverade att använda biblioteket. Underhållning och socialt arbete bör överlåtas till andra institutioner eller företag som sköter det bättre än bibliotek. Bibliotekets samlingar bör utgöras av material av högt kulturellt värde, biblioteket får då rollen att stärka individens strävan efter bildning. Till denna inriktning hör grundantagandet att det finns

⁶³ Hansson (1998), s. 135.

⁶⁴ Hansson (1998), s. 131.

⁶⁵ Hansson (1998), s. 131.

⁶⁶ Hansson (1998), s. 131.

⁶⁷ Raber (1996).

⁶⁸ Raber (1996), s. 225.

⁶⁹ Raber (1996), s. 226.

givna standarder för sanning, skönhet och godhet. Inriktningen speglar även en syn på människan som ofullkomlig och ojämlikhet ses som en produkt av människans girighet, osäkerhet och irrationalitet snarare än samhälleliga strukturer.⁷⁰

Till sist riktar den populistiska inriktningen kritik mot den konservativa inriktningen då den anses vara elitistisk. Anhängare av den populistiska inriktningen kritiserar även den sociala inriktningen för att vara orealistisk. Istället anser man att biblioteket bör ge tillgång till det mest efterfrågade materialet till så många som möjligt. Bibliotekets roll är inte att ändra lokalsamhället, utan att tjäna det. Subjektiva åsikter om biblioteket värden bör åsidosättas och istället bör biblioteket vara lyhörda inför objektiv kunskap om lokalsamhällets behov och efterfrågan.⁷¹

Bibliotekarien Emily Drabinski definierar bibliotekets ideologi som en demokratisk ideologi. Folkbiblioteket ses som en plats där alla kan utbilda sig själva om exempelvis politik då alla olika ståndpunkter ska finnas representerade på biblioteket. Drabinski beskriver hur ALA kopplar ihop läsande med demokrati då möjligheten att kunna läsa fritt är en mänsklig rättighet. Folkbiblioteket får då rollen att forma medborgare som kan vara aktiva i demokratin.⁷²

Idé- och ideologianalys inom biblioteks- och informationsvetenskap

Vissa uppsatser använder sig av idé- och ideologianalys för att analysera debatt eller åsikter kring ett specifikt ämne. Exempel är: åsikter kring kontroversiella föredrag på bibliotek, debatten om privatisering av folkbibliotek, hur biblioteksanställda ser på demokratiuppdraget, åsikter om skönlitteraturens kvalitet på bibliotek samt bibliotekariers åsikter om Open Access.⁷³ Som i min egen uppsats kan idé och ideologianalys användas för att undersöka underliggande ideologier i dokument. Andra uppsatser har använt sig av källmaterial såsom kulturpolitiska visionsdokument, propositioner och remissvar på statliga utredningar.⁷⁴ Idé- och ideologianalys har även använts för att analysera klassificering.⁷⁵

⁷⁰ Raber (1996), s. 226f.

⁷¹ Raber (1996), s. 228.

⁷² Drabinski (2008), s. 31.

⁷³ Reuterskiöld (2016); Lagerkvist (2011); Åström (2012); Dalmalm (2009).

⁷⁴ Åsfält (2009); Agborg & Bolander (2010); Kapla (2009).

⁷⁵ Esbjörnsson (2012); Giniewska & Albrechtson (2009).

Sammanfattning av forskningsöversikt

Forskningen om bibliotekets grundläggande värden menade att bibliotekets uppgift är att tjäna individen och samhället. Gorman och Lilburn framhävde bibliotekets roll för att stödja medborgares rätt till information och att bibliotekets verksamhet leder till en kunnig, fri och kritiskt tänkande individ. Detta syns även i forskningen om bibliotekets ideologi. Drabinski framhävde bibliotekets arbete för aktiva samhällsmedborgare.

Rabers beskrivning av den sociala inriktningen stämmer till stor del överens med progressive librarianship och den forskning som framhäver bibliotekets arbete för social rättvisa. Biblioteket och bibliotekaryrket ses som i grunden aktivistiskt och som en del av förtryckande system och strukturer. Detta sätt att se på biblioteket motsätter sig synen på biblioteket som neutralt. Hanssons forskning om bibliotekens ideologiska identitet vid förra sekelskiftet kan ses som en bakgrund till detta. Bibliotekets neutrala identitet kunde förklaras av uppfattningen av biblioteket som ”det demokratiska tänkandets sanna institutioner”.⁷⁶

Min uppsats tillför något nytt till forskningsläget då den tidigare forskningen undersökte bibliotekets grundläggande värden, medan jag undersöker vilken människosyn som explicit och implicit kommer fram i rapporterna. Jag kan använda mig av den tidigare forskningen i diskussionen om bibliotekets ideologi, värdegrund och uppdrag. Framträdande begrepp som eventuellt är användbara i analysen är: social rättvisa, neutralitet och Rabers ideologiska inriktningar.

⁷⁶ Hansson (1998), s. 131.

Presentation av resultat

Undersökningen är uppdelad i två delar enligt frågeställningarna:

Vilken värdegrund ger rapporterna uttryck för, och kan den kopplas till en människosyn?

Kan den människosyn som explicit och implicit kommer till uttryck i rapporterna kopplas till en ideologi?

Får den människosyn som explicit och implicit kommer till uttryck i rapporterna några konsekvenser för bibliotekets uppdrag?

I den första delen besvaras frågorna: vilken värdegrund ger rapporterna uttryck för, och kan den kopplas till en människosyn? Kan den människosyn som implicit kommer till uttryck i rapporterna kopplas till en ideologi? Denna del är uppdelad enligt de tre dimensionerna: människans värde, hur människan är och vad som är gott för människan. I den andra delen besvaras den sista frågeställningen då jag diskuterar vilka konsekvenser resultatet av den första delen har för diskussionen om biblioteket.

Människosyn

Människans värde

Till dimensionen människans värde har jag kopplat två människosynskomponenter: antagande om grundläggande mänskliga rättigheter och antagande om socialt likaberättigande. Avsnittet är uppdelat i rubrikerna: bibliotekets betydelse för mänskliga rättigheter, marginaliserade grupper, kulturell och språklig mångfald, nyanlända, antidiskriminering och jämställdhet.

Bibliotekens betydelse för mänskliga rättigheter

I flera rapporter speglas en syn på biblioteket som en viktig institution för mänskliga rättigheter. I introduktionen till *Bibliotekens internationella manifest* (2016) skriver Lindberg att:

Biblioteken är en resurs som ger alla fri tillgång till information, kunskap och kultur och som inspirerar till att ta del av det. Därmed ges möjlighet att använda sin demokratiska rättighet att utvecklas, tänka, tala och skriva fritt.⁷⁷

IFLA och Unesco framhäver i folkbiblioteksmanifestet frihet, välfärd, samhällelig och personlig utveckling som grundläggande mänskliga värden, vilket biblioteket möjliggör genom att erbjuda fri tillgång till information och kunskap.⁷⁸ I sina riktlinjer hänvisar IFLA till FN. I *IFLA:s riktlinjer för bibliotekstjänster för personer med dyslexi* (2015) återger IFLA till FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna, som ligger till grund för deras arbete.⁷⁹ I den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna fastställer FN människovärdets okränkbarhet och allas lika rättigheter.⁸⁰ I *IFLA:s riktlinjer för skolbibliotek* (2015) nämns artikel 19 i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, som fastslår allas rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet och varje individs rätt att ”utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser”.⁸¹

⁷⁷ Lindberg (2016), s. 3.

⁷⁸ IFLA & Unesco (2016a), s. 11.

⁷⁹ IFLA (2016a), s. 7.

⁸⁰ Förenta nationerna (2008), s. 1f.

⁸¹ IFLA (2015), s. 21; Förenta nationerna (2008), s. 7.

Frågan om grundläggande mänskliga rättigheter problematiseras i journalisten Bjarne Stenquists rapport om bibliotek, segregation och integration.⁸² Stenquist beskriver hur jämlikhetsfrågor och normkritik har gjort framsteg i Sverige, och ställer sig frågan ifall personal på bibliotek kan ha värderingar som går mot grundläggande värderingar, som exempelvis en biblioteksarbetare som inte betraktar homosexuella eller icke-binära som jämlikar. Då personalen har en viktig roll i bemötandet av besökare ser Stenquist detta som ett problem. Han ser även ett behov av att utveckla värdegrundsarbete på biblioteken.⁸³

Bibliotekets roll för upprätthållandet av mänskliga fri- och rättigheter nämns även i *Från ord till handling* (2018), utkastet till den nationella biblioteksstrategin:

När det kommer till de grundläggande värderingarna behöver vi inte krångla till det. De är redan väl formulerade, och gäller oavsett om vi använder gevär eller böcker för att försvara dem. Värderingsmässigt har den nationella biblioteksstrategin samma utgångspunkt som säkerhetsstrategin. Det är inte så konstigt, eftersom dessa gemensamma värderingar för det svenska samhället är formulerade redan i Regeringsformens inledande paragrafer. Det är demokratin som är gemensam, som förenar oss som nation.⁸⁴

Författarna till strategin är journalisten Erik Fichtelius och bibliotekarierna Christina Persson och Eva Enarsson. De menar att biblioteksstrategin har samma utgångspunkt som den nationella säkerhetsstrategin, nämligen att värna om förmågan att upprätthålla grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter.⁸⁵ Medborgerliga fri- och rättigheter syns i nationell lagstiftning, såsom demokratiutredningen och regeringsformen, samt i internationella avtal, som FN:s konventionssystem.⁸⁶ Demokratiutredningen fastställer att:

1. Varje människa har lika värde: varje människa har samma värde som alla andra.
2. Varje människa har ett unikt värde: varje människa är oersättlig som person.
3. Varje människa har ett egenvärde: ingen är någonsin enbart ett medel för något annat eller någon annan.⁸⁷

Regeringsformen (1974:152) innehåller en liknande formulering: ”Den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den en-

⁸² Stenquist (2018).

⁸³ Stenquist (2018), s. 42.

⁸⁴ Fichtelius, Persson & Enarsson (2018), s. 7.

⁸⁵ Fichtelius, Persson & Enarsson (2018), s. 7.

⁸⁶ Petersson (2009), s. 150.

⁸⁷ Petersson (2009), s. 38.

skilda människans frihet och värdighet”.⁸⁸ Detta kan kopplas ihop med en humanistisk människosyn. Enligt den humanistiska människosynen innebär att varje människa har ett värde som inte får kränkas.⁸⁹ Statsvetaren Olof Petersson definierar humanism som: ”... upplysta människor som styr sig själva i fredlig gemenskap med andra”.⁹⁰ Alla har rätt att utveckla sin egen personlighet och har ansvar för sina egna handlingar. Ur ett samhällsperspektiv innebär detta att varje medborgare har rättigheter och skyldigheter. Inom humanismen är individen det centrala.⁹¹ Sammanfattningsvis är den humanistiska människosynen väl etablerad inom nationell och internationell lagstiftning, vilket även syns i IFLA:s riktlinjer och manifest.

Det som framgår av de tidigare nämnda rapporterna är att bibliotek är viktiga institutioner som upprätthåller och verkar för mänskliga rättigheter. Detta stämmer överens med den tidigare forskningen, exempelvis med Gormans forskning. Gorman menar att bibliotekarien ska agera utifrån filantropiska motiv och dedicera sig till mänsklig välfärd och bättring. Bibliotekariens uppgift är att tjäna individer, och därmed samhället och mänskligheten.⁹² Detta sätt att se på bibliotekets och bibliotekariens uppgift visar en grundläggande respekt för människan och mänskligheten, och kan kopplas till en humanistisk människosyn.

Marginaliserade grupper och samhälleliga strukturer

Flera rapporter framhäver bibliotekets roll för marginaliserade och missgynnade grupper. Bibliotekarien Karolina Andersdotter framhäver i *Den femte statsmakten* (2017) bibliotekens unika position för att nå marginaliserade grupper då det är kostnadsfritt och tillgängligt för alla.⁹³ Detta kan kopplas till Jones text om biblioteket som ett offentligt rum. Jones menar att ett offentligt rum är ett rum för möten och interaktioner mellan människor fria från manipulation och styrning.⁹⁴

IFLA framhäver bibliotekens betydelse för marginaliserade grupper i *IFLA:s/Unescos manifest om mångkulturella bibliotek* (2016). I manifestet står det att:

Biblioteks- och informationstjänster i sammanhang med kulturell och språklig mångfald ska omfatta såväl tjänster till alla typer av biblioteksanvändare som tjänster speciellt riktade till kulturellt och språkligt missgynnade grupper. Särskild hänsyn ska tas till grupper som ofta marginaliseras i mångkulturella samhällen: minoriteter, asylsökande och flyktingar, personer med tillfälligt uppehållstillstånd, gästarbetare och ursprungsbefolkningar.⁹⁵

⁸⁸ SFS: 1974:152.

⁸⁹ Petersson (2009), s. 12.

⁹⁰ Petersson (2009), s. 11.

⁹¹ Petersson (2009), s. 12.

⁹² Gorman (2015), s. 92.

⁹³ Andersdotter (2017), s. 118.

⁹⁴ Jones (2012), s. 81.

⁹⁵ IFLA & Unesco (2016b), s. 26.

Detta citat visar en medvetenhet om förtryckande strukturer och en vilja att underlätta för vad manifestet benämner som missgynnade och marginaliserade grupper.

Rapporten *För det demokratiska samhällets utveckling* (2015) har som syfte att tydliggöra bibliotekslagen och motiven bakom den.⁹⁶ I rapporten förklaras att det är viktigt att ta hänsyn till grupper som ”möter trösklar av språklig eller annan art” så att alla kan få tillgång till information och kunskap.⁹⁷ I jubileumstexten *Till det mänskliga ordets trygga beredskap och värn* (2015) nämner bibliotekarien Margareta Lundberg Rodin att språkliga minoriteter och utlandsfödda ofta omnämnts i Svensk biblioteksförningens historia. Förningen har framhållt bibliotekets roll i integration, som mötesplats och bibliotekets verksamhet till äldre, arbetslösa, socialt utsatta, sexuella minoriteter eller HBTQ-personer.⁹⁸ I ett annat avsnitt av jubileumstexten beskriver Lundberg Rodin hur klyftorna i samhället och utanförskapet ökar:

Klyftorna i samhället liksom utanförskapet har ökat trots ambitiösa fleråriga försök med mångfaldsprojekt och digital delaktighet. Valfrid Palmgren hade en tidig vision om biblioteket som ett rum där klasskillnader upphör och det bildas en brygga mellan socialgrupper. Hennes vision känns avlägsen och är alltfjämt aktuell en utgångspunkt för kommande nationella strategier och kampanjer.⁹⁹

I detta citat används biblioteket och dess verksamhet som ett verktyg för att motverka och utjämna klasskillnader och samhällsklyftor. För Lundberg Rodin är det självklart att detta är bibliotekets uppdrag. Att de sociala klyftorna blir större nämns även av journalisten Stefan Pålsson i *Den femte statsmakten* (2017).¹⁰⁰ Sammanfattningsvis ses biblioteket som en institution som finns till för att hjälpa missgynnade och marginaliserade grupper i samhället. Detta sätt att se på biblioteket tyder på en inkluderande, medmänsklig och solidarisk människosyn. Det kan även kopplas till bibliotekets uppgift att värna om mänskliga rättigheter.

Vissa rapporter använder begrepp som samhällseliga strukturer och socioekonomiska skillnader. Juristen Katarina Renman Claesson tar i *Röster om bibliotek och upphovsrätt* (2016) upp biblioteket som av särskild betydelse för grupper som saknar ekonomiska eller andra möjligheter att införskaffa eller hitta efterfrågade medier.¹⁰¹ På ett liknande sätt framhävs bibliotekets roll i *Från ord till handling* (2018) då Fichtelius, Persson och Enarsson förklarar skillnader i läsvanor genom att peka på samhällseliga strukturer:

Flera undersökningar pekar på en negativ utveckling vad gäller läsförståelse, läsvanor och läsintrösse. Det finns växande klyftor beroende på kön, ålder, bostadsort, språk och sociala

⁹⁶ Svensk biblioteksförning (2015), s. 3.

⁹⁷ Svensk biblioteksförning (2015), s. 13.

⁹⁸ Lundberg Rodin (2015a), s. 61.

⁹⁹ Lundberg Rodin (2015b), s. 81.

¹⁰⁰ Pålsson (2017), s. 244.

¹⁰¹ Renman Claesson (2016), s. 70.

förhållanden. Förutsättningarna för barn till icke-läsande föräldrar kan betraktas som en klassfråga. Biblioteken kan spela en stor roll för en positiv förändring, men det läsfrämjande uppdraget har också blivit mer komplext.¹⁰²

Det läsfrämjande uppdraget beskrivs ha blivit mer komplext på grund av den tekniska och digitala utvecklingen. Som i tidigare citat visar detta hur författarna ser på bibliotekets uppdrag att utjämna klasskillnader som självklart. Detta förhållningssätt stämmer överens med Rabers definition av den sociala inriktningen, som betonar betydelsen av bibliotekets utåtriktade verksamhet och bibliotekets ansvar att utjämna samhällsklyftor.¹⁰³

Ett liknande sätt att se på strukturella ojämlikheter finns i rapporten *Röster om bibliotek och upphovsrätt* (2016). Bibliotekarien Tommy Bildström skriver att ungdomars delaktighet begränsas på grund av socioekonomiska faktorer och etnicitet, vilket biblioteket kan försöka motverka.¹⁰⁴ I bilagan till *Den femte statsmakten* (2017) beskriver Lindberg hur biblioteksanställda dagligen utjämnar kunskapsklyftor genom förmedling av kultur, litteratur och information samt medie- och informationskunnighet.¹⁰⁵ Även Andersdotter belyser detta: bibliotek kan genom att ge tillgång till kunskap för alla bli en väg ut ur fattigdom och jämna ut socioekonomiska skillnader.¹⁰⁶ Lindberg utlyser analyser över olika socioekonomiska gruppers tillgång till och användning av biblioteksresurser samt att KB bör formulera riktlinjer för likvärdighet i bibliotekssektorn och åtgärder för hur likvärdighet ska uppnås.¹⁰⁷ Sammanfattningsvis är slutsatsen i dessa rapporter att biblioteket kan och bör verka för att bidra till en förändring i samhället.

I *IFLA:s etiska regler för bibliotekarier och andra informationsspecialister* (2016) framhålls att bibliotekarier ska ge service åt alla och hitta praktiska lösningar så att socialt missgynnade grupper inte utestängs av exempelvis medlems- eller administrationsavgifter.¹⁰⁸ Att biblioteket kan verka som en motståndskraft och verka för en positiv förändring märks i rapporten *Biblioteken och de nationella minoritetsspråken* (2018). I rapporten framhävs att biblioteken har uppgiften att skapa medvetenhet och i förlängningen bidra till att revitalisera minoritetsspråken. Revitalisering innebär att stärka minoritetsspråken så att de kan bevaras och utvecklas.¹⁰⁹ Även i dessa rapporter speglas den humanistiska människosynen som den uttrycks i FN:s konventioner. Genom att biblioteket tillskrivs rollen att hjälpa marginaliserade grupper samt att verka för en förändring utläser jag en solidarisk och människosyn.

¹⁰² Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 36.

¹⁰³ Raber (1996), s. 225.

¹⁰⁴ Bildström (2018), s. 147.

¹⁰⁵ Lindberg (2017), s. 75.

¹⁰⁶ Andersdotter (2017), s. 92.

¹⁰⁷ Lindberg (2017), s. 79.

¹⁰⁸ IFLA (2016b), s. 67.

¹⁰⁹ Kungliga biblioteket (2018a), s. 7.

Samhällsstrukturer skapar möjligheter och begränsningar för individen och påverkar vilka resurser individen har. Att individens livschanser påverkas av sociala strukturer och den kultur man föds in i är en del av den samhällscentrerade demokratisynen. Detta perspektiv utgår från en värdegrund som förutsätter gemensamma lösningar byggda på solidaritet, som i sin tur förutsätter en vilja att ta ansvar för varandras välfärd.¹¹⁰ I rapporterna framgår att biblioteket, med hjälp av sin unika position ska verka för jämlikhet genom att rikta särskild uppmärksamhet mot vad som benämns som missgynnade och marginaliserade grupper. Biblioteken kan på så sätt motverka skillnader och klyftor i samhället.

Kulturell och språklig mångfald

Att biblioteken ska verka för den kulturella och språkliga mångfalden framkommer i flera rapporter och inställningen till ett mångkulturellt samhälle är positiv i alla rapporter där mångkultur tas upp. Detta kan kopplas till 5 § i bibliotekslagen (SFS 2013:801), där det står:

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. de nationella minoritetsspråken,
2. andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och
3. lättläst svenska¹¹¹

Den här delen av bibliotekslagen syns i några av IFLA:s och Unescos manifest. Ett av folkbibliotekens uppdrag är enligt *IFLA:s/Unescos folkbiblioteksmanifest* (2016) att bidra till kontakt mellan olika kulturer och på så sätt bidra till den kulturella mångfalden.¹¹² *IFLA:s/Unescos manifest om mångkulturella bibliotek* (2016) definierar begreppet mångkultur: ”den harmoniska samexistensen och interaktionen mellan skilda kulturer”. IFLA och Unesco argumenterar för att:

Kulturell mångfald eller mångkultur utgör grunden för vår kollektiva styrka både i vårt lokala och globala samhälle.

Kulturell och språklig mångfald är mänsklighetens gemensamma arv och något som ska vårdas och bevaras till gagn för oss alla. Den är en källa till utbyte, nyskapande, kreativitet och fredlig samexistens mellan grupper.¹¹³

Enligt IFLA och Unesco är kulturell och språklig mångfald något som alla kan dra fördelar av. Internationell fred och säkerhet bygger på respekt, tolerans, dialog, samarbete, tillit och förståelse.¹¹⁴ Av denna anledning bör biblioteket spegla och

¹¹⁰ Petersson (2009), s. 16.

¹¹¹ SFS 2013:801.

¹¹² IFLA & Unesco (2016a), s. 12.

¹¹³ IFLA & Unesco (2016b), s. 25.

¹¹⁴ IFLA & Unesco (2016b), s. 25.

främja den kulturella mångfalden. Detta leder, som tidigare nämnts, till en dialog mellan olika kulturer, och även ett aktivt samhällsdeltagande. Genom att verka för kulturell och språklig mångfald värnar biblioteket om allas grundläggande frihet och lika rättigheter att ta del av information och kunskap.¹¹⁵ Bibliotekets uppgifter beskrivs bland annat som att verka för en ökad medvetenhet och det positiva värdet av kulturell mångfald och att verka för att personer och grupper från olika kulturer inkluderas i samhällslivet.¹¹⁶ I likhet med det tidigare avsnittet om marginaliserade grupper tillskrivs biblioteket rollen att hjälpa och förändra, vilket är ett ställningstagande och ett uttryck för en inkluderande människosyn.

Fichtelius, Persson och Enarsson beskriver i *Från ord till handling* (2018) biblioteken en gemensam samhällsresurs och respekt för andras olikheter och behov ska råda.¹¹⁷ Migration och språklig mångfald är ett av utvecklingsområdena i strategin. Författarna föreslår bland annat en lånecentral för mångspråk för att stärka bibliotekens arbete med språklig mångfald.¹¹⁸ I rapporten *Migration och språklig mångfald* (2017) undersöker KB till vilken grad bibliotek är anpassade att möta nya behov och utmaningar när det gäller migration och språklig mångfald. En slutsats är att det finns stora utvecklingsbehov på området då tillgången till mångspråkiga medier är ojämnt.¹¹⁹ Flera rapporter argumenterar för att det är viktigt att ha med inkluderingsarbete, nyanlända, mångspråk och minoritetsspråk i biblioteksplaner.¹²⁰ I *Från ord till handling* (2018) rekommenderas en större samverkan då de prioriterade grupperna har olika behov och alla bibliotek inte kan tillhandahålla allt.¹²¹ IFLA nämner i *IFLA:s riktlinjer för skolbibliotek* (2015) att principerna för beståndshantering i skolbiblioteken bör vara grundade i särskilda behov och intressen och spegla mångfalden utanför skolan. De resurser som förvärvas bör spegla ”de nationella, etniska, kulturella, ursprungsfolkliga och andra unika befolkningsidentiteter som finns representerade i skolan”.¹²²

Rapporternas förhållningssätt till mångfald ger uttryck för en inkluderande människosyn. Kulturell och språklig mångfald ses genomgående som något positivt och som något som biblioteken bör främja. Detta förhållningssätt till mångkultur syns även i den tidigare forskningen. Idéhistorikern Amanda Peralta skriver att biblioteket är en plats där skillnader respekteras och mångfalden uppfattas som en tillgång där nyanlända kan utvecklas till medborgare. Bibliotek möjliggör och främjar mångkulturalism, likhet inför lagen och lika möjligheter för alla.¹²³ Det

¹¹⁵ IFLA & Unesco (2016b) s. 26.

¹¹⁶ IFLA & Unesco (2016b), s. 27.

¹¹⁷ Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 5.

¹¹⁸ Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 12.

¹¹⁹ Kungliga biblioteket (2017a), s. 4.

¹²⁰ Lucassi (2015), s. 8; Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 12; Kungliga biblioteket (2017a), s. 39; Kungliga biblioteket (2018a), s. 26.

¹²¹ Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 11.

¹²² IFLA (2015), s. 8.

¹²³ Peralta (2000), s. 118f.

finns även en kritisk röst i den tidigare forskningen. Jones kritiserar den mångkulturella ideologin då människor tillåts att vara olika, men tillåts inte att vara jämlika. Jones menar att stat och kommun arbetar för att främja olika kulturer, men inte för att bekämpa diskriminering som drabbar enskilda och grupper.¹²⁴

Bibliotekariens identitet

I flera rapporter nämns det att biblioteket bör anställa personal som speglar det mångkulturella och flerspråkiga samhället.¹²⁵ I *Profession, utbildning och forskning* (2018) framhävs att en mer heterogen studentgrupp i fråga om språklig och kulturell mångfald behövs på de biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningarna.¹²⁶ Även i utkastet till den nationella biblioteksstrategin betonas vikten av en större kulturell och språklig mångfald på utbildningarna.¹²⁷ I den tidigare forskningen finns även en medvetenhet om behovet av större mångfald inom bibliotekarieyrket, exempelvis hos Brook, Ellenwood och Lazzaro. De menar att det icke-vita studenter har en tendens att känna sig alienerade i det akademiska biblioteket, och en lösning på detta kan vara att anställa fler icke-vita bibliotekarier.¹²⁸ Detta nämns inte explicit i rapporterna, men då de nämnda rapporterna tar upp vikten av mångfald på biblioteken och på utbildningarna ser jag en likhet mellan rapporterna och Brook, Ellenwood och Lazzaros forskning. Detta innebär att rapporterna tar ställning för att aktivt försöka påverka bibliotekarieyrket. I och med detta ställningstagande ser jag en vilja att verka för social rättvisa.

Nyanlända

Bibliotekets uppdrag att hjälpa utsatta grupper kommer även till uttryck i rapporternas ställningstaganden om nyanlända. I *IFLA:s/Unescos manifest om mångkulturella bibliotek* (2016) konstateras att migration har förstärkt den mångkulturella sammansättningen.¹²⁹ I *Bibliotekets arbete med nyanlända* (2016) beskriver Svensk biblioteksforening hur biblioteket arbetat med målgruppen nyanlända:

En institution som på ett imponerande sätt anpassade sin verksamhet till fler användare och nya krav var biblioteken. Biblioteken har öppnat upp dörrar in i det svenska samhället.¹³⁰

I rapporten beskrivs bibliotekets arbete med nyanlända som en viktig och självklar uppgift då den grundar sig i bibliotekslagens paragrafer om nationella minoriteter

¹²⁴ Jones (2012), s. 30ff.

¹²⁵ Lucassi (2015), s. 3; IFLA & Unesco (2016b), s. 26; Kungliga biblioteket (2017a), s. 18; Stenquist (2018), s. 41; Bildström (2018), s. 145; Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 12; Svensk biblioteksforening (2016a), s. 4.

¹²⁶ Hansson m.fl. (2018), s. 5.

¹²⁷ Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 60.

¹²⁸ Brook, Ellenwood & Lazzaro (2015), s. 276f.

¹²⁹ IFLA & Unesco (2016b), s. 25.

¹³⁰ Svensk biblioteksforening (2016a), s. 2.

och personer med annat modersmål än svenska. Vidare beskrivs biblioteken som en del av en tradition att stå upp för kunskapsspridning och åsiktsfrihet.¹³¹ Svensk biblioteksförning ger exempel på en rad olika aktiviteter som äger rum på biblioteken för att hjälpa nyanlända, bland annat att biblioteket förbättrar tillgången till samhällsinformation och arrangerar språkcaféer. Under rubriken ”utmaningar framåt” beskrivs nya krav på bibliotekarien:

Medarbetare på biblioteken måste få möjlighet till kompetensutveckling för att möta nya besöksgrupper utifrån deras behov, vilket kan skilja sig från traditionella besökare. Det kan handla om språk men också kulturell kompetens.¹³²

Här finns en strävan efter att tillgodose nyanländas behov, och gruppen nyanlända ses som skilda från ”traditionella” besökare. Vad traditionella besökare innebär förklaras inte, men kan rimligtvis tolkas som en besökare som inte är nyanländ. Liknande beskrivs bibliotekens och bibliotekariens positiva roll för nyanlända i rapporten *Migration och språklig mångfald* (2017): ”Biblioteken har reagerat snabbt på den ökande flyktingströmmen och styrt om sina verksamheter genom riktade insatser mot de nyanlända flyktingarna”.¹³³

Även i andra rapporter uttrycks en vilja att möta nya behov och anpassa bibliotekets verksamhet för att kunna hjälpa nyanlända. Flera rapporter framhåller att bibliotekariens kompetenser behöver utökas. *Den osynliga handen* (2016) menar att vad de kallar för ”ökande flyktingströmmar” ställer nya krav på bibliotekspersonalen, men specificerar inte vilka dessa krav är.¹³⁴ Att nyanlända skapar nya behov nämns även i *Världen där utanför* (2018), där författarna menar att de ser ett starkt behov av att styra inköpen för att bättre möta framtidens behov och anpassa verksamheten inför förändringar.¹³⁵ Sammanfattningsvis beskrivs i rapporterna hur biblioteket hjälper nyanlända genom att ge dem tillgång till information och genom att finnas till som en trygg plats i den asylsökandes vardag. I vissa rapporter diskuteras hur biblioteket bättre kan hjälpa nyanlända genom att biblioteket anpassas efter de nyanländas behov.

Carlos Rojas, analyschef på Sweden Research, skriver i *Den femte statsmakten* (2017) om bibliotekens roll för integration och språklig mångfald. Rojas beskriver bibliotek som viktiga platser för de som har ansökt om asyl och väntar på sitt besked. Bland annat kan biblioteket fungera som en lugn plats där de får vara ifred.¹³⁶ Biblioteket beskrivs även ha en positiv effekt på de asylsökandes välmå-

¹³¹ Svensk biblioteksförning (2016a), s. 7.

¹³² Svensk biblioteksförning (2016a), s. 7.

¹³³ Kungliga biblioteket (2017a), s. 17.

¹³⁴ Thomas (2016), s. 37.

¹³⁵ Latomaa & Hedbom (2018), s. 138.

¹³⁶ Rojas (2017), s. 154.

ende då biblioteket ökar möjligheterna för den asylsökande att vara aktiv och utveckla rutiner i vardagen:

Biblioteken spelar alltså en stor roll för de asylsökande, inte bara för att de tillhandahåller ett rum de kan och vill vara på och verksamheter de efterfrågar. Biblioteket ger sannolikt också en positiv effekt på välmåendet när de ökar möjligheterna för de asylsökande att hitta aktiviteter, rutiner och målpunkter i tillvaron. Anledningar att ta sig upp ur sängen helt enkelt.¹³⁷

Även i rapporten *Migration och språklig mångfald* (2017) understryks bibliotekens viktiga roll för nyanlända, bland annat genom biblioteket vägleder till information om individens fri- och rättigheter och diskriminering. Biblioteket beskrivs som ett öppet rum för alla. Genom denna roll kan biblioteket hjälpa personer att gå från att vara exkluderade till inkluderade i samhället. Att vara inkluderad är enligt rapporten att vara anställningsbar, integrerad och vara delaktig i samhället.¹³⁸

Antidiskriminering

I flera rapporter tas bibliotekets roll att motverka diskriminering upp. I rapporten *Skola + bibliotek = skolbibliotek* (2015) framhäver bibliotekarien Elin Lucassi att bibliotek ska tjäna alla medborgare utan att diskriminera utifrån språk eller kultur.¹³⁹ I *Från ord till handling* (2018) är ett mål att synliggöra och prioritera de nationella minoriteterna. Som en del av detta arbete ska biblioteket arbeta ”för undvikande av strukturell diskriminering, för att öka inflytande och delaktighet och stärka och skydda språken och de kulturella identiteterna”.¹⁴⁰ Vidare beskrivs biblioteken som ”positiva och gemensamhetsskapande platser i samhället”.¹⁴¹

IFLA ställer krav på skolbibliotekets personal:

De ska sätta användarnas rättigheter före det egna välbefinnandet och den egna bekvämligheten och försöker undvika att ha fördomar som bygger på egna personliga åsikter och övertygelse när de tillhandahåller bibliotekstjänster.¹⁴²

Att IFLA framhäver att bibliotekarien inte ska ha fördomar går i linje med tankar om att bibliotekarier inte ska diskriminera. Vidare beskriver IFLA att bibliotekarier ska bete sig lika mot alla människor oberoende bakgrund.¹⁴³

Stenquist framhäver bibliotekets roll för ett sammanhållet samhälle. Han belyser bibliotekets långa historia som kunskapsförmedlare mellan kulturer och ger förslag på hur staten kan stärka och bättre ta tillvara på bibliotekens arbete kring

¹³⁷ Rojas (2017), s. 155.

¹³⁸ Kungliga biblioteket (2017a), s. 39f.

¹³⁹ Lucassi (2015), s. 3.

¹⁴⁰ Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 13.

¹⁴¹ Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 18.

¹⁴² IFLA (2015), s. 7.

¹⁴³ IFLA (2015), s. 7.

frågor som rör segregation och integration.¹⁴⁴ Förslagen handlar enligt Stenquist om att se den bredare samhällsnyttan med biblioteket som: ”en öppen och genuint icke-diskriminerande plats, en plats där samhället kan (åter-)uppbygga relationer på tillit och förtroende”.¹⁴⁵ Stenquist citerar informationsvetaren Chris Batt som definierar bibliotek genom sex punkter:

1. En fristad.
2. En trygg och välkomnande offentlig plats.
3. En icke-diskriminerande plats utan konkurrens och trösklar.
4. Kunskapsportar som underlättar lärande och utlöser förändring.
5. En plats att upptäcka och glädjas åt förändring.
6. En mötesplats för individer och idéer, skapad och skapande i växelverkan med samhället.¹⁴⁶

Enligt Stenquist reflekterar dessa sex punkter de delar av biblioteket som gör dem till viktiga platser för ett sammanhållet samhälle.¹⁴⁷ Stenquist gör ett tydligt ställningstagande genom att kritisera vad han kallar för främlingsfientliga partier och organisationer som enligt honom vill ”köra iväg människor som kan bevara och stärka Sveriges välfärd på små orter”.¹⁴⁸ Stenquists rapport reflekterar en inkluderande människosyn, som kan kopplas till den tidigare forskningens fokus på social rättvisa. Burgess använde sig av begreppet socialt ansvar, vilket enligt honom innebär att individer i ett samhälle har ett delat ansvar att stödja andra individer. Det innebär även att man gör motstånd mot juridiska, politiska eller ekonomiska orättvisor.¹⁴⁹ Denna attityd speglas även i Stenquists rapport då han ser den bredare samhällsnyttan i att biblioteket som en öppen och icke-diskriminerande plats.

Liknande anser Roberts och Noble att socialt ansvar och mångfald är två grundläggande värderingar inom biblioteks- och informationsvetenskap. De argumenterar för att socialt ansvar, mångfald och rättvisa ska ses som kärnvärden i det praktiska arbetet på bibliotek. De ser social rättvisa och mångfald som direkt kopplade till en frigörelse från systematiskt förtryck såsom rasism och sexism.¹⁵⁰ Genom att biblioteket tillskrivs rollen att verka mot diskriminering framhävs en inkluderande, solidarisk och medmänsklig människosyn.

¹⁴⁴ Stenquist (2018), s. 10.

¹⁴⁵ Stenquist (2018), s. 11.

¹⁴⁶ Stenquist (2018), s. 28f.

¹⁴⁷ Stenquist (2018), s. 29.

¹⁴⁸ Stenquist (2018), s. 45.

¹⁴⁹ Burgess (2016), s. 168.

¹⁵⁰ Roberts & Noble (2016), s. 513.

Jämställdhet

I några rapporter görs kartläggningar av könsfördelningen inom bibliotekarieyrket. KB:s nationella biblioteksstatistik har kartlagt hur många kvinnor respektive män som arbetar på bibliotek.¹⁵¹ Statistiken från år 2016, 2017 och 2018 konstaterar att könsfördelningen ser olika ut på olika typer av bibliotek, men att en övervägande del av biblioteksanställda är kvinnor.¹⁵² Exempelvis fastställer statistiken från 2016 att det finns en högre andel anställda män på forskningsbibliotek jämfört med andra bibliotekstyper. Vidare är tre fjärdedelar av anställda på sjukhusbibliotek kvinnor, åtta av tio anställda på skolbibliotek är kvinnor och två tredjedelar av de anställda på forskningsbibliotek är kvinnor.¹⁵³ Liknande konstaterar statistiken från 2017 att tre fjärdedelar av de anställda på de offentligt finansierade biblioteken är kvinnor.¹⁵⁴

En liknande kartläggning görs i *Den osynliga handen* (2016), som konstaterar att andelen anställda kvinnor är 80 procent i den regionala biblioteksverksamheten.¹⁵⁵ Den ojämna fördelningen av kvinnor och män inom bibliotekarieyrket tas upp av Andersdotter i *Den femte statsmakten* (2017). Hon konstaterar att män och pojkar läser mindre än kvinnor och flickor, vilket enligt henne skulle kunna bero på en överrepresentation av kvinnor i bibliotekarieyrket, men även utbudet av medier.¹⁵⁶ Att bibliotekariens identitet påverkar användaren tyder på att bibliotekarien inte är neutral.

Den osynliga handen (2016) utlyser en redovisning på antalet kvinnor i ledande chefsbefattningar inom den regionala biblioteksverksamheten samt en könsuppdelad redovisning av lönenivåer. Denna typ av statistik skulle enligt författaren till rapporten, bibliotekarien Barbro Thomas, ge en bättre bild av jämställdhetsgraden.¹⁵⁷ I *Bibliotek i centrum eller periferin?* (2016) görs en kartläggning av bibliotekschefer vid olika typer av bibliotek. Vid universitets- och högskolebibliotek, regionala bibliotek och folkbibliotek är andelen kvinnor i chefsbefattningar högre än andelen män i chefsbefattningar.¹⁵⁸ Dessa kartläggningar visar att det finns en medvetenhet kring skillnader i kön. De ger även ett uttryck för en strävan efter jämställdhet.

¹⁵¹ Kungliga biblioteket (2015), s. 18; Kungliga biblioteket (2016a), s. 21; Kungliga biblioteket (2017b), s. 19; Kungliga biblioteket (2018b), s. 21f.

¹⁵² Kungliga biblioteket (2016a), s. 21; Kungliga biblioteket (2017b), s. 19; Kungliga biblioteket (2018b), s. 21f.

¹⁵³ Kungliga biblioteket (2016a), s. 20f.

¹⁵⁴ Kungliga biblioteket (2017b), s. 20.

¹⁵⁵ Thomas (2016), s. 36.

¹⁵⁶ Andersdotter (2017), s. 96.

¹⁵⁷ Thomas (2016), s. 36f.

¹⁵⁸ Lundberg Rodin & Michnik (2016), s. 57.

Sammanfattning av dimensionen människans värde

Den syn på människans värde som framkommer i rapporterna kan jämföras med FN:s förklaring om de allmänna mänskliga rättigheterna. Denna humanistiska syn på människan återfinns även i demokratiutredningen och regeringsformen. Grundläggande mänskliga värden definieras som frihet, välfärd samt personlig utveckling. I rapporterna tillskrivs biblioteket rollen att värna om och upprätthålla dessa värden. Bibliotekets uppgift blir på så sätt att tjäna individer, samhällen och mänskligheten. Bibliotekens roll för socialt likaberättigande kommer till uttryck i bibliotekets arbete för marginaliserade och missgynnade grupper i samhället. Ett mål med bibliotekets verksamhet beskrivs som att verka för minskade samhällsklyftor, vilket speglar en inkluderande, medmänsklig och solidarisk människosyn. Kulturell och språklig mångfald ses genomgående som något positivt genom att rapporterna framhäver respekt, tolerans och dialog.

Hur människan är

Till denna dimension har jag kopplat människosynskomponenten ”människans viljefrihet”. Ställningstaganden till hur människan är och människans viljefrihet märks främst i hur medborgaren beskrivs i rapporterna. Av denna anledning kommer jag att gå igenom vilka olika syner på medborgaren som kommer till uttryck i rapporterna.

Den aktiva och ansvarstagande medborgaren

I flera rapporter speglas ideal om den aktiva medborgaren, som beskrivs som kritiskt tänkande och ansvarstagande. Gemensamt för rapporterna som målar upp bilden av den aktiva medborgaren är att de samtidigt framhäver bibliotekets demokratiska funktion.

Vikten av medborgarinvolvering framhävs i olika sammanhang, som exempelvis i diskussionen om det digitala biblioteket, vikten av att bekämpa läsklyftor och läsfrämjande och i mångfaldsarbete.¹⁵⁹ Idén om den aktiva medborgaren nämns bland annat i diskussioner om skolbiblioteket. I *IFLA:s/Unescos skolbiblioteksmanifest* understryks värdet av att elever ska bli ansvarstagande medborgare och att skolbiblioteket ska främja åsiktsfrihet och medborgaransvar.¹⁶⁰ För att elever ska kunna fungera som medborgare i samhället krävs att läroplaner lyfter fram läsning, språkutveckling, informationssökning och källkritik.¹⁶¹ I *IFLA:s riktlinjer för skolbibliotek* (2015) beskrivs en av skolbibliotekens uppgifter som att

¹⁵⁹ Ekendahl (2017), s. 84; Kulturrådet (2017), s. 98; Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 35; IFLA & Unesco (2016b), s. 26.

¹⁶⁰ IFLA & Unesco (2016c), s. 47.

¹⁶¹ Kungliga biblioteket (2016b), s. 5.

bidra till att utveckla elevens förmåga till kritisk analys och avancerat tänkande.¹⁶² IFLA beskriver en av skolbibliotekets uppgifter som att bidra till utvecklingen av informationskompetenta elever som är ansvarsfulla och etiska samhällsmedborgare.¹⁶³ Utbildningens mål är enligt IFLA att utrusta elever med kunskap som gör att de kan verka inom och bidra till en förbättring i samhället.¹⁶⁴ Skolbiblioteket ska bidra till utvecklingen av elever som kan söka efter och använda information på ett etiskt och ansvarsfullt sätt i rollen som studerande och medborgare. Ett av målen med informationslitteracitet är ett demokratiskt och socialt deltagande.¹⁶⁵ Även Pålsson tar i *Den femte statsmakten* (2017) upp att skolbiblioteket ska främja elevers utveckling till etiska och ansvarsfulla medborgare som tänker kritiskt, kan hantera ett mångfaldigt samhälle och respekterar andras åsikter och värderingar.¹⁶⁶

I *IFLA:s internetmanifest* framhävs internets betydelse för individers deltagande i demokratin, då internet bidrar till att alla får tillgång till information på lika villkor.¹⁶⁷ I *IFLA:s/Unescos folkbiblioteksmanifest* förklaras vilka positiva konsekvenser ett aktivt deltagande i demokratin har:

Frihet, välfärd, samhällelig och personlig utveckling är grundläggande mänskliga värden, som bara kan uppnås genom att medborgarna är välinformerade och ges möjlighet att utöva sina demokratiska rättigheter och spela en aktiv roll i samhällslivet. Medborgarnas aktiva deltagande och en demokratisk utveckling är beroende av en fullgod utbildning samt en fri och obegränsad tillgång till kunskap, tankar, kultur och information.¹⁶⁸

I citatet uttrycks även att en aktiv medborgare är i behov av obegränsad tillgång till kunskap och information. Detta kommer jag att gå in på närmre i nästa avsnitt, vad som är gott för människan. Sammanfattningsvis förespråkar IFLA:s och Unescos manifest och riktlinjer ett aktivt samhällsdeltagande.

Svensk biblioteks förening formulerade under 1970-talet ideologiska mål för folkbiblioteken. Ett av målen var att bidra till att medborgarna blir kunniga, kritiska och medvetna.¹⁶⁹ I Svensk biblioteks förenings jubileumstext *Till det mänskliga ordets trygga beredskap och värn* (2015) beskriver Inga Lundén bibliotekets bidrag till en hållbar demokrati: ”Ett erbjudande om det eftertänksamma, för läsandet, lärandet och reflektionen, kan vara bibliotekets bidrag till en hållbar demokrati”.¹⁷⁰ *Från ord till handling* (2018) menar att vetenskaplig kunnighet är en förutsättning för beslut baserade på fakta och kunskapsorienterade medborgare.

¹⁶² IFLA (2015), s. 18.

¹⁶³ IFLA (2015), s. 7.

¹⁶⁴ IFLA (2015), s. 16.

¹⁶⁵ IFLA (2015), s. 41f.

¹⁶⁶ Pålsson (2017), s. 251.

¹⁶⁷ IFLA (2016c), s. 37.

¹⁶⁸ IFLA & Unesco (2016a), s. 11.

¹⁶⁹ Lundberg Rodin (2015b), s. 76.

¹⁷⁰ Lundén (2015), s. 166.

Alla ska ha förmåga till kritiskt tänkande och ta tillvara den vetenskapliga kunskap som finns.¹⁷¹

Att tillskriva människan rollen som ansvarstagande medborgare speglar en tro på människans förnuft och förmåga att fatta rationella beslut. Medborgaren ses här som aktiv och självständig och har möjlighet att delta i demokratin. Ett aktivt deltagande i samhället leder enligt rapporternas synsätt till ett bättre samhälle och enligt vissa rapporter även till frihet, välfärd samt personlig och samhällelig utveckling. Enligt de tidigare nämnda rapporterna möjliggör biblioteken detta genom att ge tillgång till information och kunskap.

Lilburn diskuterar begreppet medborgarskap och på vilka sätt medborgare kan vara aktiva på. Medborgare kan delta aktivt i demokratin genom att rösta om exempelvis skatt, men kan inte rösta om samhället ska styras kapitalistiskt eller ej. Medborgarens sätt att vara aktiv och kritisk på beror på hur medvetna de är om vilka frågor som går att ställa, inte bara de frågor de tillåts att ställa.¹⁷² Lilburn redogör för två olika typer av medborgarskap, då den första typen är aktiv, men bidrar till att upprätthålla den dominanta ideologin och sociala hierarkier. Den andra typen av medborgarskap är öppen till att saker kan vara annorlunda på ett grundläggande sätt.¹⁷³ Lilburn tillskriver bibliotekariens rollen som utbildare i arbetet med informationslitteracitet. Han menar att biblioteket kan gå ett steg längre i att stärka medborgarnas engagemang genom att utgå från att utbildning sker i en sociopolitisk kontext. Detta innebär att bibliotekarier i rollen som utbildare antingen måste acceptera eller ta avstånd från den dominanta ideologin. Att vara neutral är alltså inte möjligt för bibliotekarier. Genom att bibliotekarier uppmärksammar den dominanta ideologin och att ”saker kan vara annorlunda på ett grundläggande sätt” leder till ett i grunden mer aktivt och kritiskt medborgarskap.¹⁷⁴

Sammanfattning av dimensionen hur människan är

Människan ses i rapporterna som en tänkande varelse, bibliotekens uppgift blir därför att ge människan tillgång till information och kunskap. Aktiva medborgare leder enligt rapporterna till en mer hållbar demokrati och samhällelig utveckling. Sammanfattningsvis speglas en syn på människan som aktiv, självständig och kritiskt tänkande.

¹⁷¹ Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 37.

¹⁷² Lilburn (2013), s. 64.

¹⁷³ Lilburn (2013), s. 65.

¹⁷⁴ Lilburn (2013), s. 72.

Vad som är gott för människan

Till denna dimension har jag kopplat människosynskomponenten ”strategier för att förbättra människans situation”, som av Jeffner beskrivs som teorier som antingen prioriterar individen eller samhällsstrukturen.¹⁷⁵ Vad som är gott för människan kan även kopplas till de två tidigare dimensionerna: människans värde och hur människan är. I dimensionen människans värde drog jag slutsatsen att bibliotek är viktiga institutioner för mänskliga rättigheter. Rapporternas syn på hur människan är speglar en syn på människan som självständig, aktiv och ansvarstagande. Detta leder till att vad som anses som gott för människan är frihet och autonomi, vilket kan kopplas till grundläggande mänskliga rättigheter. Detta avsnitt är uppdelat enligt rubrikerna: tillgång till kunskap och information, individens frihet samt folkbildning och det livslånga lärandet.

Tillgång till kunskap och information

IFLA ser tillgång till information och tillgänglig läsning som mänskliga rättigheter. Att inte kunna läsa ökar risken för att hamna i socialt utanförskap, vilket har negativa effekter på samhällsdeltagande, personlig utveckling och hälsa.¹⁷⁶ Tillgänglig läsning ses även av FN som en mänsklig rättighet, vilket Anne Stigell, som arbetar på Myndigheten för tillgängliga medier (MTM), hänvisar till i *Röster om bibliotek och upphovsrätt* (2016).¹⁷⁷ FN:s mänskliga rättigheter nämns även i samband med Unesco:s folkbiblioteksmanifest. Manifestet beskrivs som en utveckling av artikel 19 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna då manifestet fastställer medborgarnas rätt till fri tillgång till kunskap och information.¹⁷⁸

I *IFLA:s/Unescos manifest om digitala bibliotek* (2016) fastställs varje individs rättighet som att få tillgång till kulturella och vetenskapliga arv på lika villkor:

Tillgång till information ger medborgare förutsättningar för livslångt lärande och utbildning. Med information om upptäckter och händelser i världen utanför får alla människor en chans att kunna delta konstruktivt i utvecklingen av sitt eget samhälle.

Att på lika villkor få tillgång till mänsklighetens kulturella och vetenskapliga arv är varje individs rättighet. Det bidrar till ökad kunskap om och förståelse av den bredd och mångfald som finns i världen, både för dagens medborgare och för kommande generationer.¹⁷⁹

IFLA och Unesco beskriver även vad tillgång till information och kunskap leder till: ökad förståelse för mångfald. Detta speglar en tro på människan som förstå-

¹⁷⁵ Jeffner (1989), s. 45.

¹⁷⁶ IFLA (2016a), s. 14.

¹⁷⁷ Stigell (2016), s. 17.

¹⁷⁸ Lindberg (2016), s. 3.

¹⁷⁹ IFLA & Unesco (2016d), s. 53.

ende för olikheter. Liknande tankar nämns även i *IFLA:s riktlinjer för skolbibliotek* (2015), där läsning, forskning, tänkande, fantasi och kreativitet ses som centrala för elevernas personliga, sociala och kulturella utveckling.¹⁸⁰

Människans rätt till kunskap och information nämns även i diskussioner om öppen vetenskap. Öppen tillgång till vetenskapliga resultat främjar enligt Fichtelius, Persson och Enarsson kunskapsstillväxt, innovation och konkurrenskraft samt medborgarnas delaktighet, engagemang och intresse för forskning och kunskapsproduktion.¹⁸¹ Människors kunskap och förståelse för vetenskapliga begrepp och processer är enligt författarna viktigt för likvärdig delaktighet i samhällsutvecklingen. Kunskapsorienterade och vetenskapligt kunniga medborgare baserar sina beslut på fakta och har en förmåga till kritiskt tänkande.¹⁸² Öppen vetenskap ses i *Effektiv vetenskaplig kommunikation* (2015) som att det leder till större medborgarengagemang i forskningsfrågor och därmed ökad kunskap.¹⁸³ Lundén ser i *Till det mänskliga ordets trygga beredskap och värn* (2015) informationskompetens som ett viktigt verktyg för att individen ska kunna utnyttja sina demokratiska fri- och rättigheter.¹⁸⁴

Flera rapporter menar att utöver den grundläggande rätten att få tillgång till information och kunskap bör även biblioteket ge tillgång till obegränsad information och kunskap. Flera av de manifest som ingår i *Bibliotekens internationella manifest* (2016) tar upp människors grundläggande rätt att utan begränsningar kunna ta del av och uttrycka information. Det är enligt manifesten bibliotekets ansvar att försvara denna rättighet.¹⁸⁵ Även Calle Nathanson, före detta ordförande för Svensk biblioteksförening, poängterar i *Röster om bibliotek och upphovsrätt* (2016) vikten av gränslös tillgång till information och kunskap:

Svensk biblioteksförening vill med denna antologi framhålla betydelsen av en upphovsrättslagstiftning som främjar gränslös tillgång till information och kunskap. På så sätt skapas förutsättningar för ett öppet och demokratiskt samhälle.¹⁸⁶

Detta visar ett oproblematiskt förhållande till obegränsad tillgång till kunskap och information. Nathansson och Svensk biblioteksförening lägger stor tillit till kunskap och information och dess kraft att lägga grunden för ett öppet och demokratiskt samhälle. Det speglar även en tro på människan som i grunden god, då människan väntas använda kunskap och information för att skapa ett öppet och demokratiskt samhälle.

¹⁸⁰ IFLA (2015), s. 16.

¹⁸¹ Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 29.

¹⁸² Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 37.

¹⁸³ Samuelsson m.fl. (2015), s. 15.

¹⁸⁴ Lundén (2015), s. 165.

¹⁸⁵ IFLA & Unesco (2016a), s. 11; IFLA (2016d), s. 17; IFLA (2016e), s. 44; IFLA (2016f), s. 76.

¹⁸⁶ Nathanson (2016), s. 7.

Fichtelius, Karin Linder, förbundsordförande för DIK, och Krister Hansson, bibliotekarie, lägger till att obegränsad tillgång till information och kommunikation innebär utmaningar i social tillit i och till samhället. De anser att bibliotekets demokratiska uppdrag, på grund av den obegränsade tillgången till information och kommunikation som digitaliseringen medfört, försvåras av: "... mediala filterbubblor, människor som väljer att vara nyhetsundvikare, stora klyftor i digital kompetens och avsaknad av teknisk utrustning, hat och hot på nätet, integritet och sociala medier."¹⁸⁷ Bibliotekens och bibliotekariernas uppdrag är att lösa dessa problem genom att lära ut medie- och informationskunnighet.¹⁸⁸ Vad som är gott för människan är alltså obegränsad tillgång till information, men för att kunna hantera detta krävs kompetens som exempelvis medie- och informationskunnighet. Fichtelius skriver i *Den femte statsmakten* (2017) att åsiktsbildning ska vara byggd på fakta och pluralism.¹⁸⁹ Detta kan tolkas som att biblioteken ger medborgarna verktyg så att de kan tänka fritt och självständigt. Det säger även att det finns ett rätt sätt att tänka fritt på, nämligen genom att grunda sina åsikter på fakta och pluralism. Biblioteken får en uppfostrande eller åtminstone vägledande roll i samhället.

Individens frihet

Inom de grundläggande mänskliga rättigheterna finns rättigheter som har syftet att värna om individens frihet. Exempel på sådana rättigheter är: yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet och föreningsfrihet.¹⁹⁰ I propositionen till den nya bibliotekslagen (Prop. 2012/13:147) står det: "Yttrandefrihet är den grund som den fria åsiktsbildningen vilar på".¹⁹¹ Denna mening återkommer i flera rapporter.¹⁹² Att verka för intellektuell frihet ses av flera av IFLA:s och Unescos manifest som en av bibliotekariers viktigaste uppgifter.¹⁹³ *Glasgowdeklarationen om bibliotek, informationstjänster och intellektuell frihet* (2016) definierar intellektuell frihet som: "hela rikedomerna av mänskligt kunnande, åsikter, kreativitet och intellektuell verksamhet".¹⁹⁴ Definitionen av intellektuell frihet kompletteras i *IFLA:s internetmanifest* (2016): "varje individs rättighet såväl till att ha och uttrycka åsikter som till att söka och ta emot information".¹⁹⁵ Varje individs rätt till åsiktsfrihet, yttrandefrihet och informationsfrihet nämns i flera manifest

¹⁸⁷ Fichtelius, Hansson & Linder (2016), s. 3.

¹⁸⁸ Fichtelius, Hansson & Linder (2016), s. 3.

¹⁸⁹ Fichtelius m.fl. (2017a), s. 465.

¹⁹⁰ Petersson (2009), s. 151.

¹⁹¹ Prop. 2012/13:147, s. 13.

¹⁹² Renman Claesson (2016), s. 70; Svensk biblioteks förening (2015), s. 8; Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 8; Svensk biblioteks förening (2016b), s. 16.

¹⁹³ IFLA (2016d), s. 17; IFLA (2016e), s. 43; IFLA (2016f), s. 75.

¹⁹⁴ IFLA (2016d), s. 17.

¹⁹⁵ IFLA (2016b), s. 37.

och rapporter.¹⁹⁶ Även barnets rätt till yttrandefrihet tas upp i *Behöver biblioteken barnen?* (2018), där bibliotekarierna Helena Danielsson och Ylva Sommansson citerar artikel 13 i FN:s konvention om barnets rättigheter som fastställer barnets rätt till yttrandefrihet.¹⁹⁷

Juristen Johan Hirschfeldt redogör i *Den femte statsmakten* (2017) för hur fri åsiktsbildning, yttrandefrihet och informationsfrihet syns i lagen.¹⁹⁸ Han framhäver bibliotekens bidrag till det demokratiska samhället, bland annat genom att bidra till fri åsiktsbildning.¹⁹⁹ Andersdotter har i samma rapport liknande tankar:

Lika tillgång till information, yttrandefrihet, förenings- och mötesfrihet och integritet är centrala förutsättningar för att individen ska vara trygg och blomstra. Biblioteken i Sverige skapar dessa förutsättningar genom att erbjuda trygga, tillgängliga och kostnadsfria lokaler för möten, samvaro och tillvaro.²⁰⁰

I och med intellektuell frihet betonas vikten av individens autonomi: individens rätt att ha och uttrycka övertygelse och åsikter utan rädsla för politisk eller social bestraffning.²⁰¹ Inom humanismen finns ett ideal för självbestämmande då individen ska ha möjlighet att forma sitt eget liv och medborgare ska ha en möjlighet att tillsammans forma samhällets framtid. Petersson relaterar detta till demokratiens idé, som han definierar som: ”människor styr sig själva i gemenskap med andra”.²⁰² Med detta autonomiideal följer krav på respekt, integritet, rättigheter och tolerans. Genom autonomi förenas individualism och kollektivism då individualism innebär att individens enda roll är att välja fritt och kollektivism går ut på att individens uppgift är att följa kollektivet. En autonom person eller grupp följer de normer man själv har valt då man lever frivilligt under accepterade regler.²⁰³ Även Wiel Veugelers, professor i utbildningsvetenskap, framhäver humanismens autonomiideal. Enligt Veugelers definition av humanism ska en människa kunna reflektera och diskutera och leva ett liv styrt av moraliska värderingar.²⁰⁴

Folkbildning och det livslånga lärandet

Då människan behöver kunskap och information för att fungera som aktiva och kritiskt tänkande medborgare är de flesta rapporter positivt inställda till idén om det livslånga lärandet. Flera av IFLA:s och Unescos manifest betonar bibliotekets

¹⁹⁶ IFLA (2016b), s. 38; IFLA (2016e), s. 44; IFLA & Unesco (2016c), s. 50; IFLA (2016b), s. 67; IFLA (2015), s. 21; Kungliga biblioteket (2017a), s. 39; Svensk biblioteksforening (2016a), s. 7; Lundberg Rodin (2015c), s. 13.

¹⁹⁷ Danielsson & Sommansson (2018), s. 10.

¹⁹⁸ Hirschfeldt (2017), s. 67.

¹⁹⁹ Hirschfeldt (2017), s. 70f.

²⁰⁰ Andersdotter (2017), s. 99.

²⁰¹ Alfino (2010), s. 9.

²⁰² Petersson (2009), s. 12.

²⁰³ Petersson (2009), s. 14.

²⁰⁴ Veugelers (2011), s. 1.

arbete för det livslånga lärandet, självständigt beslutsfattande och kulturell utveckling.²⁰⁵ *IFLA:s/Unescos manifest om digitala bibliotek* (2016) framhäver hur det livslånga lärandet ger individer en chans att kunna delta konstruktivt i utvecklingen av sitt eget samhälle.²⁰⁶ I *IFLA:s riktlinjer för bibliotekstjänster för personer med dyslexi* (2015) framhålls att bibliotekspersonalen på skolor och folkbibliotek bör engagera sig i livslångt lärande för att förbättra sina kunskaper om dyslexi.²⁰⁷ I *IFLA:s riktlinjer för skolbibliotek* (2015) föreslås en utveckling av samverkan mellan skolbibliotek, folkbibliotek och akademiska bibliotek för att kunna verka för alla samhällsmedborgares livslånga lärande.²⁰⁸ Skolbibliotekets ansvar för att lägga grunden för elevers livslånga lärande betonas även i *Riksrapport 2016* (2016).²⁰⁹

Andersdotter tar i *Den femte statsmakten* (2017) upp FN:s agenda 2030 för hållbar utveckling, där sju globala mål formulerats. Ett av målen är god utbildning för alla och främjandet av livslångt lärande.²¹⁰ Biblioteken är ett stöd till det livslånga lärandet då det främjar litteratur och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet.²¹¹ I *Från ord till handling* (2018) understryks lärosätetsbibliotekens betydelse för det livslånga lärandet.²¹² Andreas Fejes, professor i utbildningsvetenskap, tar i *Den femte statsmakten* (2017) upp folkbildningspropositionen där fyra syften med folkbildning formulerats:

1. Stödja verksamhet till att stärka och utveckla demokratin
2. Bidra till att en ökad mångfald människor kan påverka sin livssituation och delta i samhällsutvecklingen
3. Bidra till att utjämna utbildningsklyftor
4. Bidra till att bredda intresset för delaktighet i kulturlivet.²¹³

Dessa mål menar Fejes även är bibliotekets uppdrag, då biblioteksväsendet ska utveckla demokratin, skapa engagemang och intresse för och delaktighet i kulturlivet.²¹⁴

Fejes redogör även för hur begreppet har kopplats till olika ideologier. Under 1960- och 1970-talen användes begreppet ”återkommande utbildning” och associ-

²⁰⁵ IFLA & Unesco (2016a), s. 11; IFLA (2016d), s. 17; IFLA & Unesco (2016c), s. 48; IFLA (2016f), s. 75.

²⁰⁶ IFLA & Unesco (2016d), s. 53.

²⁰⁷ IFLA (2016a), s. 24.

²⁰⁸ IFLA (2015), s. 11.

²⁰⁹ Svensk biblioteksförening (2016b), s. 44.

²¹⁰ Andersdotter (2017), s. 89f.

²¹¹ Andersdotter (2017), s. 104.

²¹² Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 30.

²¹³ Fejes (2017), s. 292.

²¹⁴ Fejes (2017), s. 292.

erades med personlig utveckling och social jämlikhet samt idén om att människan ska forma sig själv istället för att formas. Detta kan enligt Fejes kopplas till en humanistisk ideologi. Under 1980- och 1990-talen kopplades begreppet livslångt lärande till ekonomisk tillväxt, konkurrenskraft och social sammanhållning. Fejes menar att trots användningen av begreppet social sammanhållning lades större tyngd på ekonomisk tillväxt och konkurrenskraft. Detta kan kopplas till en ekonomistisk ideologi.²¹⁵ Idag, menar Fejes, används delar av den humanistiska ideologin för att legitimera den ekonomiskt drivna politiken. Detta framgår i uppmuntrandet av demokratiska värderingar, social sammanhållning, aktivt medborgarskap och en interkulturell dialog. Tankar om personlig och social utveckling kopplas samman med professionell utveckling.²¹⁶ Fejes kritiserar marknadsiseringen av vuxenutbildningen och diskursen som tar utgångspunkt i en ekonomistisk ideologi då det demokratiska uppdraget hamnar i skymundan.²¹⁷ Han vill framhäva bibliotekens demokratiska medborgerliga uppdrag och dess funktion som mötesplats för människor med olika bakgrund, men även som en plats att utveckla specialintressen samt ta del av nyheter och samhällsinformation.²¹⁸ Fejes tar uttryckligen ställning för den humanistiska ideologin, och därmed humanismens sätt att se på människan. Till den humanistiska människosynen kopplas Fejes begrepp som personlig utveckling och social jämlikhet.

De idéer och ställningstaganden som uttrycks i rapporterna tyder på en humanistisk ideologi, där bildning framhävs som ideal. Det livslånga lärandet kopplas i flera rapporter till aktivt deltagande i demokratin och autonomi. Detta stämmer överens med den tidigare forskningen. Enligt Gorman leder det livslånga lärandet, som biblioteket ger möjlighet till, till en självständig, kunnig och fri individ. Gorman beskriver bibliotek som en källa till makt genom kunskap.²¹⁹

Sammanfattning av dimensionen vad som är gott för människan

Vad som är gott för människan anses av rapporterna vara tillgång till kunskap och information. Detta är även formulerat som en grundläggande mänsklig rättighet av FN. Tillgång till kunskap och information är enligt rapporterna viktigt för individens sociala, utbildningsmässiga, kulturella, demokratiska och ekonomiska välfärd. Att ha tillgång till kunskap och information leder även till ett aktivt deltagande i samhället. Vissa rapporter framhäver även att människan har rätt till obegränsad information. Yttrandefrihet, fri åsiktsbildning, intellektuell frihet och informationsfrihet kan kopplas till humanismens ideal för självbestämmande då individen ska ha möjlighet att forma sitt eget liv och påverka samhällets utveckl-

²¹⁵ Fejes (2017), s. 295f.

²¹⁶ Fejes (2017), s. 297.

²¹⁷ Fejes (2017), s. 303f.

²¹⁸ Fejes (2017), s. 312.

²¹⁹ Gorman (2015), s. 40.

ing. Då människan har en grundläggande rätt till kunskap och information och ses som aktiv och självständig är även många rapporter positivt inställda till idén om det livslånga lärandet.

Sammanfattning av del ett

Dimensionerna människans värde, hur människan är och vad som är gott för människan förhåller sig till varandra då mänskliga rättigheter går som en röd tråd genom de olika dimensionerna. I dimensionen människans värde betonades FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Flera rapporter tog ställning för missgynnade och marginaliserade samhällsgrupper och biblioteket tillskrevs uppgiften att minska samhällsklyftor. Detta tyder på en inkluderande, medmänsklig och humanistisk människosyn. Av rapporterna framkom även att människan ses som en tänkande varelse, en aktiv medborgare och som kritiskt tänkande. Ett aktivt deltagande i samhället leder enligt rapporterna till en hållbar demokrati och samhällelig utveckling. Av denna anledning är människan i behov av och har en grundläggande rätt till kunskap och information. Rapporternas betoning av individens friheter kan förklaras av humanismens autonomiideal. Sammanfattningsvis ser jag två teman: social rättvisa och individens frihet.

Konsekvenser av hur människosyn uttrycks

I detta avsnitt besvarar jag frågeställningen:

Får den människosyn som explicit och implicit kommer till uttryck i rapporterna några konsekvenser för bibliotekets uppdrag?

I förra avsnittet kunde jag urskilja två teman, vilket leder till att biblioteket tillskrivs två olika uppdrag: att verka för social rättvisa och att verka för individens frihet. I följande avsnitt diskuterar jag hur dessa två uppdrag kommer till uttryck i rapporterna och hur de eventuellt motsäger eller överensstämmer med varandra.

Biblioteket verkar för social rättvisa

När bibliotekets syfte ses som att verka för social rättvisa görs ett ställningstagande. Detta gör att biblioteket blir aktivt, till skillnad från passivt och neutralt. Nedan kommer jag gå igenom hur en bild av biblioteket som aktivt kommer till uttryck i vissa rapporter.

Bildström anser att biblioteken i och med demokratiuppdraget per definition inte är neutralt:

Själv vill jag gärna se att biblioteken tar steget mot att aktivt delta i samhällsutvecklingen, i och med vårt demokratiuppdrag så tar vi ställning för demokrati och per definition är vi inte helt neutrala. Litteraturens och kulturens funktion som stöttepelare till de i samhällets utkant förtjänar ett mer aktivt utåtriktat biblioteksarbete och därför också ett breddat begrepp på omvärldsbevakning.²²⁰

Med ett breddat begrepp på omvärldsbevakning menar Bildström att biblioteket med hjälp av omvärldsbevakning aktivt bör jobba i takt med samhällets och allmänhetens krav och att främja delaktighet på biblioteket.²²¹ Vad som även framgår av citatet är att biblioteket är ställningstagande. Bildströms sätt att se på biblioteket stämmer till stor del överens med Rabers definition av den sociala inriktningen, som menar att uppfattningen om att biblioteket är politiskt neutralt är en myt.

²²⁰ Bildström (2018), s. 140.

²²¹ Bildström (2018), s. 140.

Information ses i den sociala inriktningen som en källa till makt, vilket medför åsikten att biblioteket bör rikta sig till de underprivilegierade. Ett grundantagande inom inriktningen är att upprätthållande av demokrati kräver jämlik tillgång till information och kunskap för alla.²²² Även rörelsen progressive librarianship delar denna syn: bibliotekarier ge exkluderade grupper en röst och därmed verka för mänskliga rättigheter och värdighet.²²³

Nathanson betraktar biblioteken och bibliotekarier som en motkraft när kunskapsklyftorna ökar och demokratin utmanas. Biblioteken utjämnar kunskapskillnader, främjar läsning och ger medborgare verktyg för att vara delaktiga i samhället.²²⁴ Hansson m.fl. skriver i *Profession, utbildning, forskning* (2018) att bibliotekets samhällsroll och därmed bibliotekariens kompetenser har förändrats. De citerar informationsvetarna Henrik Jochumsen, Casper Hvenegaard Rasmussen och Dorte Skot-Hansen, som menar att biblioteket har gått från passivt till aktivt. Det passiva biblioteket är en samling böcker, medan det aktiva biblioteket är en mötesplats till för upplevelse och skapande.²²⁵ Hansson m.fl. argumenterar även för att formuleringen ”verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning” från 2 § i bibliotekslagen medför att bibliotekariens traditionella uppdrag vidgas. De använder exempel på hur detta vidgade uppdrag syns i praktiken genom KB:s rapport *Bibliotek 2016* (2017), som beskriver att främja intresset för upplysning och finnas tillgängliga för alla som nya uppgifter för bibliotekarien.²²⁶

Bibliotekets aktiva roll speglas även i vissa rapporters syn på demokrati. Biblioteket ses i *Bibliotekets arbete med nyanlända* (2016) som: ”en del av en internationell rörelse som står och verkar för det demokratiska samhällets utveckling genom kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning”.²²⁷ Detta implicerar att demokrati är något som aktivt behöver värnas om. I *Riksrapport 2016* (2016) benämns biblioteket som demokratiskt projekt.²²⁸ Detta sätt att se på demokratin speglas även i *Till det mänskliga ordets beredskap och värn* (2015), där demokratiska grundvärden såsom kunskap, information och yttrandefrihet behöver värnas om bland annat genom välgrundade argument, fakta och debatter.²²⁹ I flera av manifesten i *Bibliotekens internationella manifest* (2016) beskrivs biblioteket som en viktig faktor i värnandet av fred och mänskliga värden.²³⁰ Att se demokrati som ett projekt är en grundtanke i teorin deliberativ demokrati. Enligt denna teori handlar

²²² Raber (1996), s. 225.

²²³ Progressive Librarians Guild's webbsida > What we stand for > Statement of purpose.

²²⁴ Svensk biblioteksförening (2016b), s. 5.

²²⁵ Hansson m.fl. (2018), s. 29.

²²⁶ Hansson m.fl. (2018), s. 29f.

²²⁷ Svensk biblioteksförening (2016a), s. 2.

²²⁸ Svensk biblioteksförening (2016b), s. 11.

²²⁹ Lundberg Rodin (2015d), s. 13.

²³⁰ IFLA & Unesco (2016a), s. 11; IFLA & Unesco (2016b), s. 25; IFLA & Unesco (2016d), s. 53.

demokrati om att medborgare för ett samtal utan att behöva nå en slutgiltig sanning. Av denna anledning är demokrati ett ofullbordat projekt.²³¹

I flera av rapporterna som publiceras som underlag för den nationella biblioteksstrategin nämns olika hot mot det demokratiska samhället. I *Den femte statsmakten* (2017) skriver Fichtelius: ”Den våg av populism och propaganda som följer i Trumps spår föder en motreaktion och en aktivering av de demokratiska institutionernas balanserande mekanismer”.²³² Här ses populism och propaganda som hot mot demokratin och Fichtelius beskriver hur biblioteket, som en demokratisk institution ”aktiveras”.²³³ Mediestrategen Brit Stakston konstaterar i ett annat kapitel av *Den femte statsmakten* (2017) att ojämlik resursfördelning, miljöproblem och hot mot mänskliga rättigheter är globala problem.²³⁴ I det sammanfattande kapitlet skriver Fichtelius m.fl. att demokratin är hotad av auktoritära och högerextrema krafter som sprider falska nyheter och urholkar de demokratiska ramverken.²³⁵ Att samhället utsätts för falska nyheter, propaganda, lögn och alternativa fakta tas även upp i *Från ord till handling* (2018).²³⁶ I *Lägesrapport i maj 2016* (2016) beskriver Fichtelius, Linder och Hansson att: ”Nationen utsätts för antidemokratiska rörelser, propagandakrig och försök till inskränkningar i yttrandefriheten”.²³⁷ Med detta görs ett tydligt ställningstagande mot populism, antidemokratiska rörelser och propaganda. Biblioteket får funktionen att vara en motkraft till dessa åsikter, vilket gör biblioteket till aktivt och ställningstagande.

Sammanfattningsvis betonas bibliotekets och bibliotekariens medmänskliga uppdrag och bibliotekets betydelse mot diskriminering och samhällsklyftor. Detta sätt att se på biblioteket återfinns i den tidigare forskningen som betonade social rättvisa och socialt ansvar. Lilburn tar upp problemet med neutralitet genom att citera Elmborg, som menar att neutralitet är omöjligt och att det endast leder till att upprätthålla status quo. Med neutralitet som ideal misslyckas man att uppmärksamma ojämlikheter i makt och privilegier.²³⁸ Shockey framhäver bibliotekets roll för mänsklig och social välfärd, vilket enligt honom går att uppfylla genom progressive librarianship. Denna rörelse vill framhäva den humanitära delen och det sociala ansvaret bibliotekarier har.²³⁹ Shockey menar även att bibliotekariers arbete för social rättvisa inte går ihop med neutralitet som etisk standard för bibliotekarier.²⁴⁰ Detta förklarar han med hjälp av Nina de Jesus, som menar att neutralitet är omöjligt, men även skadligt då det begränsar bibliotekariers möjlighet att

²³¹ Petersson (2009), s. 47.

²³² Fichtelius (2017), s. 11.

²³³ Fichtelius (2017), s. 11.

²³⁴ Stakston (2017), s. 29.

²³⁵ Fichtelius m.fl. (2017), s. 465.

²³⁶ Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 8.

²³⁷ Fichtelius, Linder & Hansson (2016), s. 5.

²³⁸ Lilburn (2013), s. 72.

²³⁹ Shockey (2015), s. 108.

²⁴⁰ Shockey (2015), s. 104.

verka för social rättvisa.²⁴¹ Även Gregory och Higgins ställer social rättvisa mot neutralitet. De ser bibliotekarieyrket som i grunden aktivistiskt, då bibliotekarien tjänar demokratin och mänskliga rättigheter och strävar efter social rättvisa. Detta gör att bibliotekarier inte kan vara neutrala.²⁴²

Biblioteket verkar för individens frihet

Biblioteket beskrivs i flera rapporter som oberoende och neutralt i relation till den kunskap och information som biblioteket ger tillgång till. Denna uppfattning grundar sig i individens rätt till intellektuell frihet, åsiktsfrihet, yttrandefrihet och informationsfrihet. Ställningstaganden om vad som är gott för människan leder till att biblioteket bör vara neutralt. Genom att benämna biblioteket som neutralt tillskrivs biblioteket en passiv roll.

I förra avsnittet beskrev jag vad som ses som hot mot demokratin och hur biblioteket tar ett ställningsantagande mot detta. I samma rapporter utgivna av KB och nationell biblioteksstrategi beskrivs biblioteket som neutralt. Fichtelius beskriver i *Den femte statsmakten* (2017) biblioteket som dels en balanserande kraft i samhället och dels en oberoende institution. Biblioteket som en balanserande kraft ställs mot falska nyheter, populism och propaganda.²⁴³ Att biblioteket dels ska verka mot något, och dels ska vara neutralt är motsägelsefullt. I det sammanfattande kapitlet argumenterar Fichtelius m.fl. för att biblioteken är betydelsefulla då de ger medborgare en chans att bilda sig en uppfattning utifrån trovärdiga källor:

Utredningen om en nationell biblioteksstrategi hävdar att bibliotekens roll för att det demokratiska samtalet och en åsiktsbildning byggd på både fakta och pluralism är central. Vi vill tydliggöra detta genom att benämna biblioteken *den femte statsmakten*. Biblioteken är en oberoende, självständig neutral kraft som förser medborgarna med underlag och kunskaper för att fungera just som medborgare.²⁴⁴

Biblioteket måste enligt författarna vara neutralt för att medborgare ska kunna bilda sig egna åsikter och fungera som självständiga medborgare. Hanssons studie av folkbibliotekens ideologiska identitet kring sekelskiftet visade att det fanns en tendens att avideologisera eller avpolitisera folkbibliotekens verksamhet och man talade om dem som neutrala.²⁴⁵ Han kopplar ihop detta med bilden av biblioteket som ”det demokratiska tänkandets sanna institutioner”.²⁴⁶ Även Drabinski menar

²⁴¹ Shockey (2015), s. 105.

²⁴² Gregory & Higgins (2013), s. 1f.

²⁴³ Fichtelius (2017), s. 11f.

²⁴⁴ Fichtelius m.fl. (2017), s. 465.

²⁴⁵ Hansson (1998), s. 131.

²⁴⁶ Hansson (1998), s. 131.

att den diskursiva konstruktionen av folkbiblioteket reflekterar demokrati som ideologi. Bibliotekets roll är att främja den aktiva medborgaren så att alla kan delta i demokratin.²⁴⁷ Dessa tankar syns även i bibliotekslagens 2 §: ”Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.”²⁴⁸ I propositionen till den nya bibliotekslagen står det att ”Yttrandefrihet är den grund som den fria åsiktsbildningen vilar på”.²⁴⁹ Detta citeras av flera rapporter.²⁵⁰ I stycket som leder till denna mening betonas bibliotekets neutrala hållning:

Att biblioteken, enligt regeringens förslag, ska bidra till fri åsiktsbildning understryker betydelsen av att de intar en neutral hållning i förhållande till den information som tillhandahålls och även i övrig verksamhet understödjer ett fritt meningsutbyte. Bestämmelsen innebär att biblioteksverksamheten ska präglas av öppenhet för olika perspektiv och stå fri från censur eller andra hindrande åtgärder. Yttrandefriheten är den grund som den fria åsiktsbildningen vilar på.²⁵¹

Detta ligger i linje med hur biblioteket beskrivs som neutralt och en balanserande kraft i *Den femte statsmakten* (2017).

Bilden av biblioteket som neutralt kommer även till uttryck i diskussioner om bibliotekets urval. I *För det demokratiska samhällets utveckling* (2015) citeras bibliotekslagen, där det står att bibliotekets utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.²⁵² Biblioteken ska enligt *Glasgowdeklarationen om bibliotek, informationstjänster och intellektuell frihet* (2016) ha ett så brett utbud som möjligt och urvalet av medier får inte begränsas av politiska, religiösa eller moraliska åsikter.²⁵³ *IFLA:s/Unescos folkbiblioteksmanifest* (2016) lägger till att samlingar och tjänster får inte vara föremål för politisk, ideologisk, religiös censur eller kommersiella påtryckningar.²⁵⁴ I *IFLA:s manifest om öppenhet, god styrning och korruptionsfrihet* (2016) beskrivs att informationen på bibliotek ska vara ”korrekt, objektiv, bildande, vetenskaplig tekniskt och socialt relevant”.²⁵⁵ Johan Hirschfeldt tar i *Den femte statsmakten* (2017) upp att biblioteken måste göra ett urval och att de kan neka en bok på grund av bristande kvalitet.²⁵⁶ I *Från ord till handling* (2018) skriver Fichtelius, Persson och Enarsson att biblioteket ska verka för rättvisa och neutralitet genom ett utbud med bredd och djup samt

²⁴⁷ Drabinski (2008), s. 31.

²⁴⁸ SFS 2013:801.

²⁴⁹ Prop. 2012/13:147, s. 13.

²⁵⁰ Renman Claesson (2016), s. 70; Hirschfeldt (2017), s. 70; Enarsson m.fl. (2017), s. 425; Svensk biblioteks-förening (2015), s. 8; Fichtelius, Persson & Enarsson (2018), s. 8; Svensk biblioteks-förening (2016b), s. 15f.

²⁵¹ Prop. 2012/13:147, s. 13.

²⁵² Svensk biblioteks-förening (2015), s. 18.

²⁵³ IFLA (2016d), s. 18.

²⁵⁴ IFLA & Unesco (2016a), s. 12.

²⁵⁵ IFLA (2016g), s. 32.

²⁵⁶ Hirschfeldt (2017), s. 71.

allsidighet och kvalitet. Lokal inköpspolicy och värdegrundsdokument bör enligt författarna åsidosättas.²⁵⁷

För att ge tillgång till obegränsad information krävs enligt vissa rapporter att biblioteket intar en neutral hållning till den information som tillhandahålls.²⁵⁸ I röster om bibliotek och upphovsrätt (2016) skriver Renman Claesson att biblioteket ska: ”präglas av öppenhet för olika perspektiv och stå fri från censur eller andra hindrande åtgärder”.²⁵⁹ Biblioteket beskrivs i samma rapport som en oberoende aktör, vilken svenskar har högt förtroende för.²⁶⁰ Även i *Alexandriamanifestet om biblioteket och informationssamhället i praktiken* (2016) beskrivs biblioteket som opartisk då det motsätter sig censur.²⁶¹ Censurförbud ses av Hirschfeldt som ett centralt bakomliggande värde för bibliotekets personal.²⁶² Han för fram argumentet att yttrandefrihet innebär att åsikter som inte är i linje med principen om allas lika värde eller andra grundläggande principer för demokrati är tillåtna i medier på ett bibliotek, så länge åsikterna inte är brottsliga.²⁶³ I *Till det mänskliga ordets trygga beredskap och värn* (2015) tar Lundberg Rodin upp bokvalsrutiner. Hon menar att bibliotek har blivit mer lyhörda för användarnas önskemål. Hon ställer sig frågan ifall påtryckningar från grupper som kräver att titlar som uppfattas som kränkande bör plockas bort från hyllorna. Hon menar att det inte är självklart hur biblioteken ska tillämpa principerna om allsidighet, kvalitet, opartiskhet, yttrandefrihet, censur och neutralitet.²⁶⁴ Då bibliotekets utbud enligt rapporterna ska vara objektivt och inte utsättas för censur blir biblioteket passivt då biblioteket inte har en egen agenda, som när bibliotekets uppdrag är att verka för social rättvisa.

Bibliotekariens roll

I *IFLA:s etiska regler för bibliotekarier och andra informationsspecialister* (2016) anses bibliotekarien ha ett socialt ansvar då kärnan i biblioteksverksamheten utgörs av informationstjänster i det sociala, kulturella och ekonomiska välbefinnandets intresse.²⁶⁵ Samtidigt ska bibliotekarier vara ”strikt objektiva och opartiska vad gäller förvärv, tillgång och service. Objektivitet leder till bäst balanserat bestånd och tillgång till information”.²⁶⁶ Bibliotekarier ska enligt Hirschfeldt han-

²⁵⁷ Fichtelius, Persson & Enarson (2018), s. 8.

²⁵⁸ Renman Claesson (2016), s. 70.

²⁵⁹ Renman Claesson (2016), s. 70.

²⁶⁰ Renman Claesson (2016), s. 71.

²⁶¹ IFLA (2016e), s. 43.

²⁶² Hirschfeldt (2017), s. 74.

²⁶³ Hirschfeldt (2017), s. 78f.

²⁶⁴ Lundberg Rodin (2015b), s. 29.

²⁶⁵ IFLA (2016b), s. 66.

²⁶⁶ IFLA (2016b), s. 70.

tera motstående intressen och värden med hjälp av gott omdöme, erfarenhet och professionellt kunnande.²⁶⁷ Han betonar även att bibliotekarier är statligt anställda, och ska därför vara sakliga och opartiska.²⁶⁸ Detta kan ställas i kontrast till Stenquists tankar om värdegrundsarbete på biblioteket: han ställer sig frågan ifall personal på bibliotek kan ha värderingar som går mot grundläggande värderingar, som exempelvis en biblioteksarbetare som inte betraktar homosexuella eller icke-binära som jämlikar. Då personalen har en viktig roll i bemötandet av besökare ser Stenquist detta som ett problem.²⁶⁹

Vidare konstaterar IFLA att bibliotekarier bör hålla isär sina personliga åsikter och de professionella arbetsuppgifterna, men att bibliotekarier har yttrandefrihet på sin arbetsplats så länge det inte inkräktar på principen om objektivitet gentemot användarna.²⁷⁰ Här används begreppen objektiv och opartisk, som ligger nära begreppet neutralitet. Det finns även en motsättning i att bibliotekarien anses ha ett socialt ansvar och samtidigt vara objektiva och opartiska. Burgess menar att social rättvisa och neutralitet kan kombineras genom att biblioteket har en policy som kräver att medier representerar minoritetsgrupper samt en policy som förbjuder politiska uttalanden i offentlig diskurs.²⁷¹

Även Roberts och Noble ger en alternativ definition av neutralitet. De förenar socialt ansvarstagande och neutralitet genom att definiera neutralitet som att aktivt stödja och kräva allas rätt att uttrycka en åsikt, snarare än att frånsäga sig personliga etiska åsikter, värderingar och övertygelser. Detta möjliggör enligt Roberts och Noble en biblioteksverksamhet som arbetar för att ge marginaliserade grupper en röst. Roberts och Noble menar att genom deras definition av neutralitet skulle bibliotek kunna stödja exempelvis Black lives matter-rörelsen, vilket annars skulle ses som partiskt.²⁷²

Sammanfattning av del två

Bibliotekets uppdrag att verka för social rättvisa och demokrati gör att biblioteket blir ställningstagande. I vissa rapporter beskrivs även bibliotekets uppdrag som att verka mot samhälls- och kunskapsklyftor. Demokrati ses som något som aktivt behöver upprätthållas och hot mot demokrati beskrivs bland annat som populism, propaganda och antidemokratiska rörelser.

När bibliotekets uppdrag är att verka för individens frihet kopplas bibliotekets verksamhet ihop med neutralitet. Biblioteket bör enligt detta synsätt förhålla sig

²⁶⁷ Hirschfeldt (2017), s. 85.

²⁶⁸ Hirschfeldt (2017), s. 75.

²⁶⁹ Stenquist (2018), s. 42.

²⁷⁰ IFLA (2016b), s. 70.

²⁷¹ Burgess (2016), s. 171.

²⁷² Roberts & Noble (2016), s. 525f.

neutral till kunskap, information och åsikter. Detta skapar en passivitet hos biblioteket. Den stora tilltron till biblioteket som en demokratisk institution leder till en bild av biblioteket som oberoende och balanserande. Detta kan spåras tillbaka till propositionen till bibliotekslagen och bibliotekslagens inledande paragrafer. Detta synsätt kan även kopplas till Hanssons studie av bibliotekens ideologiska identitet vid förra sekelskiftet.

Slutdiskussion

Utgångspunkten för denna uppsats har varit att undersöka vilken människosyn som kommer till uttryck i rapporter utgivna av KB och Svensk biblioteksforening mellan år 2015 och 2018. Detta har jag gjort genom att undersöka den värdegrund som kommer till uttryck i rapporterna, för att sedan koppla det till en människosyn. Den människosyn som explicit och implicit kom till uttryck kopplade jag i sin tur till en underliggande ideologi. Med detta som utgångspunkt undersökte jag hur det påverkar diskussionen om bibliotekets roll och uppdrag. I följande stycken kommer jag att kortfattat att redovisa hur jag har besvarat frågeställningarna. Sedan kommer jag att diskutera uppsatsens resultat.

En av frågeställningarna gick ut på att undersöka vilken värdegrund rapporterna ger uttryck för, och ifall den kan kopplas till en människosyn. Med hjälp av analysverktygen dimensioner och människosynskomponenter kom jag fram till att rapporternas värdegrund baseras på värden såsom frihet, välfärd, personlig utveckling och mänskliga rättigheter. I rapporterna tas det ett tydligt ställningstagande mot diskriminering och för jämställdhet samt kulturell och språklig mångfald. Andra centrala värden som framhövdes var respekt, tolerans och dialog. Rapporterna betonade även individens friheter, vilket speglar en syn på människan som aktiv, självständig och kritiskt tänkande.

En annan frågeställning i det här arbetet har varit att ta reda på ifall den människosyn som explicit och implicit kommer till uttryck kan kopplas till en ideologi. Den människosyn som kommer till uttryck överensstämmer med en humanistisk ideologi. Den humanistiska människosynen är väl etablerad inom nationell och internationell lagstiftning. Humanismen betonar även individens autonomi och rätten att forma sitt eget liv så väl som samhällets framtid. Den människosyn som explicit och implicit kom till uttryck i rapporterna visar även likheter med Rabers beskrivning av den sociala inriktningen som ideologiskt perspektiv på bibliotekets verksamhet. Detta ideologiska perspektiv kan framförallt kopplas till rapporternas betoning av social rättvisa. Både den sociala inriktningen och rapporterna framhäver bibliotekets arbete för att utjämna samhällsklyftor samt allas rätt till information och kunskap. Detta stämmer även överens med den tidigare forskningen om bibliotekets grundläggande värden.

Till sist ställde jag frågan ifall den människosyn som kommer till uttryck får några konsekvenser för bibliotekets uppdrag. I den första delen av undersökning-

en kom två teman fram: social rättvisa och individens frihet. Dessa teman syns även i hur rapporterna lyfter fram bibliotekets uppdrag. När bibliotekets uppdrag beskrivs som att verka för social rättvisa görs ett ställningstagande och biblioteket kan därför ses som aktivt. Samtidigt beskrivs biblioteket som oberoende och neutralt, vilket grundar sig i en människosyn som framhäver individens friheter. Båda sätten att se på bibliotekets verksamhet grundar sig i mänskliga rättigheter och demokrati.

Bibliotekets uppdrag

Att KB och Svensk biblioteks förening anser att biblioteket bör verka mot diskriminering och för jämställdhet var inte helt oväntat. Något som dock var oväntat var vissa rapportförfattares tydliga ställningstagande att motverka klasskillnader och samhällsklyftor. Andra rapportförfattare menade att biblioteket genom att endast existera motverkar samhälls- och kunskapsklyftor. Av Rabers forskning framgår dock att bibliotekets verksamhet kan ha olika ideologiska inriktningar, varav den sociala inriktningen endast är en möjlig inriktning.²⁷³ Detta sätt att se på bibliotekets verksamhet har kritiserats för att vara utopisk och ha orealistiska förväntningar då det finns en svårighet i att nå icke-användare. Kritikerna menar att de som inte använder biblioteket gör det av en rad faktorer som inte biblioteket kan kontrollera, samt att tillgång till information och kunskap inte möjligtvis är tillräckligt för att lösa marginaliserade gruppers problem.²⁷⁴ De rapporter som ser bibliotekets uppdrag som att verka för social rättvisa kan därför kritiseras för att ge uttryck för en utopisk idealbild av bibliotekets verksamhet som eventuellt inte stämmer överens med verkligheten. Om idealbilden inte stämmer överens med verkligheten blir bibliotekets arbete för demokrati, individen och social rättvisa endast en tom identitet.

Bilden av att bibliotekets uppdrag är att utjämna samhällsklyftor är väl etablerad inom KB och Svensk biblioteks förening. Att denna ideologiska inriktning på bibliotekets verksamhet ses som självklar kan vara en förklaring till varför vissa rapporter anser att biblioteket är neutralt samtidigt som biblioteket verkar och ska verka mot samhällsklyftor. Åsikten att bibliotekets uppdrag är att motverka samhälls- och kunskapsklyftor är så pass väletablerad att det inte längre ses som en åsikt eller som en av många möjliga ideologiska inriktningar på bibliotekets verksamhet. Detta tyder på en brist på självmedvetenhet, och KB och Svensk biblioteks förening bör därför kritiskt granska sina egna ideologiska ståndpunkter istället

²⁷³ Raber (1996).

²⁷⁴ Raber (1996), s. 226.

för att behandla dem som självklarheter. Detta skulle kunna leda till en fördjupad och tydligare diskussion om bibliotekets uppdrag.

I början av analysarbetet var jag uppmärksam på eventuella skillnader mellan KB och Svensk biblioteks förening, men då det inte framkom några större skillnader valde jag att presentera de olika rapportutgåvorna tillsammans. Det fanns inga oenigheter i ställningstaganden till människans värde, hur människan är eller vad som är gott för människan. I diskussioner om bibliotekets uppdrag, där två olika teman urskildes, fanns det en viss motsättning. Dock fanns rapporter från både KB och Svensk biblioteks förening representerade på båda sidor. Grunden till den humanistiska ideologin och sociala inriktningen på bibliotekets verksamhet kan vara bibliotekslagen, som framhäver bibliotekets demokratiska uppdrag och definierar prioriterade målgrupper.²⁷⁵ Detta synsätt fanns även i IFLA:s och Unescos manifest, som kan ses som vägledande för bibliotekens verksamhet. Detta kan vara en förklaring till att det inte fanns några tydliga motsättningar mellan KB och Svensk biblioteks förening. Sammanfattningsvis är den humanistiska ideologin den dominerande ideologin i min studie. Samma humanistiska ideologi syntes även i demokratiutredningen och regeringsformen. Den kan därför även ses som en dominerande ideologi i vår tid.

Genom att anta en humanistisk ideologi och en människosyn som framhäver frihet, välfärd, personlig utveckling och mänskliga rättigheter framställer KB och Svensk biblioteks förening sig själva som goda. Identiteten som god förstärks av att rapporterna hänvisar till FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna samt att bibliotek ofta ses som en grundpelare i det demokratiska samhället. Är KB och Svensk biblioteks förening verkligen goda, eller är de endast en del av den dominerande humanistiska ideologin? Det finns en skillnad i att anamma ett humanistiskt förhållningssätt, jämfört med att aktivt arbeta för de värden man säger sig stå för. Att biblioteket ska verka för demokrati och mänskliga rättigheter är inte något negativt, men det kan lätt bli abstrakt. Det kan även finnas en risk i att man tar för givet att biblioteket i grunden är en god institution eftersom det kan leda till en passivitet. Bibliotekets verksamhet är vad man gör den till, och det är möjligt att koppla olika värden till biblioteket. Till skillnad från tolerans, respekt och dialog skulle det även vara möjligt att framhäva bibliotekets vägledande roll och dess uppgift att främja god smak, som i Rabers definition av den konservativa inriktningen.²⁷⁶ Biblioteket är inte nödvändigtvis i grunden gott, eller humanistiskt, utan en institution som kan tillskrivas olika värden och syften.

²⁷⁵ SFS 2013:801.

²⁷⁶ Raber (1996), s. 226f.

Demokrati och neutralitet

I likhet med rapporternas övertro på bibliotekets godhet finns även en övertro på människans godhet, då flera rapporter anser att aktiva medborgare leder till en hållbar demokrati och samhällslig utveckling. Detta utesluter att kunskap och information kan användas i antidemokratiska syften. I rapporterna görs därför ett antagande att källkritiskt granskad kunskap och information endast kan användas i humanistiska syften. Innebär detta att biblioteket i nuläget har en vägledande roll som styr medborgare mot den humanistiska ideologi som rapporterna är en del av? Om detta är fallet, är biblioteket verkligen i grunden neutralt? Ett problem som inte tas upp i rapporterna är huruvida biblioteket bör förhålla sig neutralt även när information och kunskap används i antidemokratiska syften. Detta verkar rapporterna blunda för, då endast falsk information anses vara ett hot mot demokratin.

Genomgående i rapporterna kopplas bibliotekets verksamhet ihop med demokrati. Neutralitet är ett ideal som ofta framhävs i diskussioner om fri åsiktsbildning och censur och ses som nödvändigt för att biblioteken ska uppfylla sitt demokratiska uppdrag. Biblioteket är dock inte neutralt när ett av bibliotekets uppdrag beskrivs som att motverka samhällsklyftor och verka för demokrati och fred. Om biblioteket verkligen vore neutralt skulle det även förhålla sig neutralt till värdena demokrati, fred, social rättvisa och individens frihet. Biblioteket är därför inte heller neutralt i bibliotekslagen. Antidemokratiska rörelser skulle inte heller beskrivas som ett hot, och att använda begreppet neutralitet blir därför missledande. När biblioteket beskrivs som en neutral och balanserande kraft är biblioteket neutralt och balanserande inom vissa ramar: biblioteket är neutralt inom demokratin och inom den humanistiska ideologin.

Neutralitet inför den information och kunskap biblioteket ger tillgång till är inte det enda sättet biblioteket kan verka för fri åsiktsbildning och intellektuell frihet på. Bibliotekets roll som en neutral och oberoende institution beskrivs som en självklarhet och när neutralitetsidealet ställs mot bibliotekets uppdrag att verka för social rättvisa skapas det en motsättning. KB och Svensk biblioteksförning bör av denna anledning omdefiniera begreppet neutralitet i likhet med Roberts och Noble.²⁷⁷ Genom att definiera neutralitet som att aktivt stödja och kräva allas rätt till att uttrycka en åsikt går neutralitet att förena med bibliotekets uppdrag att verka för social rättvisa. Bibliotekarien behöver inte åsidosätta sina personliga etiska åsikter, värderingar och övertygelser.²⁷⁸ Med Roberts och Nobles definition av neutralitet går det att förena de två uppdragen som framkommer av rapporterna. Bibliotekarier kan aktivt arbeta för fri åsiktsbildning och intellektuell frihet och samtidigt stå för social rättvisa. Både bibliotekets uppdrag att verka för social

²⁷⁷ Roberts & Noble (2016), s. 525f.

²⁷⁸ Roberts & Noble (2016), s. 525f.

rättvisa och uppdraget att verka för individens frihet är nödvändigt för ett demokratiskt samhälle.

Uppsatsens bidrag

I denna uppsats har jag undersökt grunden till KB:s och Svensk biblioteksför- enings åsikter om bibliotekets uppdrag. Detta är relevant då det kan fördjupa dis- kussionen om bibliotekets roll och uppdrag. Den humanistiska människosyn och ideologi som rapporterna grundar sig i leder till att bibliotekets uppdrag uppfattas på två olika sätt. Genom att förstå vad olika åsikter om bibliotekets uppdrag grun- dar sig i kan man lättare förstå varandra och hitta en väg framåt. I rapporterna framställs åsikter om uppdraget som självklarheter, och inte som subjektiva åsik- ter. För att kunna föra en konstruktiv diskussion krävs det dock att bibliotekets uppdrag inte ses som hugget i sten, utan att det är något som kan diskuteras och utvecklas. Genom att uppmärksamma vad som ses som självklart kan min uppsats bidra till en större självmedvetenhet och självkritisk diskussion hos KB och Svensk biblioteksörening.

Min undersökning har även visat att det finns en motsättning i hur uppdraget uppfattas, men att denna motsättning går att lösa genom ett omdefinierat neutrali- tetsbegrepp. Denna slutsats har potential att påverka bibliotekets verksamhet: ge- nom ett omdefinierat neutralitetsbegrepp kan bibliotekarier förhålla sig till medier och användare på ett nytt sätt.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

- Andersdotter, Karolina (2017), ”Det hållbara informationssamhället: Internationella perspektiv på det svenska biblioteksväsendets utmaningar och möjligheter”, i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*, red. Erik Fichtelius, m.fl. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi, s. 87–119.
- Bildström, Tommy (2018), ”Reflektion, struktur och kollegialt lärande”, i *Världen därutanför: Bibliotekariens roll som omvärldsbevakare och analytiker*, red. Marja Haapalainen och Christine Wallén. Stockholm: Kungliga biblioteket, s. 139–151.
- Danielsson, Helena och Sommansson Agneta (2018), *Behöver biblioteken barnen: Eller är det barnen som behöver bibliotek?* Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Ekendahl, Maria (2017), ”Behovet av ett nationellt digitalt bibliotek (folkbibliotek)”, i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering (Bilaga)*, red. Erik Fichtelius, m.fl. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi, s. 81–84.
- Enarson, Eva (2017), ”Lever de svenska biblioteken upp till bibliotekslagen?”, i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*, red. Erik Fichtelius, m.fl. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi, s. 415–463.
- Fejes, Andreas (2017), ”Är du fullärd lille vän? Biblioteken och det livslånga lärandet”, i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*, red. Erik Fichtelius, m.fl. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi, s. 291–315.
- Fichtelius, Erik (2017), ”Inledning: Den femte statsmakten”, i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*, red. Erik Fichtelius, m.fl. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi, s. 11–17.
- Fichtelius, Erik, m.fl. (2017), ”Sammanfattning och slutsatser”, i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*, red. Erik Fichtelius, m.fl. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi, s. 465–472.

- Fichtelius, Erik, Hansson Krister och Linder, Karin (2016), *Lägesrapport i maj 2016: Kungliga bibliotekets arbete med en nationell biblioteksstrategi*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Fichtelius, Erik, Persson, Christina och Enarsson, Eva (2018), *Från ord till handling: På väg mot en nationell biblioteksstrategi*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Hansson, Joacim, m.fl. (2018), *Profession, utbildning, forskning: Biblioteks- och informationsvetenskap för en stärkt bibliotekarieprofession*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Hirschfeldt, Johan (2017), "Biblioteken: En femte funktion i den demokratiska rättsstaten", i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*, red. Erik Fichtelius, m.fl. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi, s. 67–85.
- IFLA (2015), *IFLA:s riktlinjer för skolbibliotek*, red. Barbara Schultz-Jones och Diane Oberg. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- IFLA (2016a), *IFLA:s riktlinjer för bibliotekstjänster för personer med dyslexi: Reviderad och utökad utgåva*. Haag: IFLA.
- IFLA (2016b), "IFLA:s etiska regler för bibliotekarier och andra informationsspecialister", i *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning och Svenska Unescorådet, s. 65–72.
- IFLA (2016c), "IFLA:s internetmanifest", i *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning och Svenska Unescorådet, s. 37–40.
- IFLA (2016d), "Glasgowdeklarationen om bibliotek, informationstjänster och intellektuell frihet", i *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning och Svenska Unescorådet, s. 17–19.
- IFLA (2016e), "Alexandriamanifestet om biblioteken och informationssamhället i praktiken", i *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning och Svenska Unescorådet, s. 43–45.
- IFLA (2016f), "IFLA:s förklaring om bibliotek och intellektuell frihet", i *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning och Svenska Unescorådet, s. 75–76.
- IFLA (2016g), "IFLA:s manifest om öppenhet, god styrning och korrupsionsfrihet", i *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning och Svenska Unescorådet, s. 31–35.
- IFLA och Unesco (2016a), "IFLA:s/Unescos folkbiblioteksmanifest", i *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning och Svenska Unescorådet, s. 11–14.
- IFLA och Unesco (2016b), "IFLA:s/Unescos manifest om mångkulturella bibliotek", i *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning och Svenska Unescorådet, s. 25–29.

- IFLA och Unesco (2016c), ”IFLA:s/Unescos skolbiblioteksmanifest”, i *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning och Svenska Unescorådet, s. 47–51.
- IFLA och Unesco (2016d), ”IFLA:s/Unescos manifest om digitala bibliotek”, i *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning och Svenska Unescorådet, s. 53–57.
- Kulturrådet (2017), ”Läsfrämjande i den nationella biblioteksstrategin: Synpunkter”, i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering (Bilaga)*, red. Erik Fichtelius, m.fl. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi, s. 98–104.
- Kungliga biblioteket (2015), *Bibliotek 2014: Offentligt finansierade bibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2016a), *Bibliotek 2015: Offentligt finansierade bibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2016b), *Skolbibliotek – hur ser det ut?* Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2017a), *Migration och språklig mångfald: Bibliotekens roll i det flerspråkiga samhället*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Kungliga biblioteket (2017b), *Bibliotek 2016: Offentligt finansierade bibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2018a), *Biblioteken och de nationella minoritetsspråken: En lägesbeskrivning*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Kungliga biblioteket (2018b), *Bibliotek 2017: Offentligt finansierade bibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Latomaa, Elina och Hedbom, Jacob (2018), ”Möta behov av förändring”, i *Världen därutanför: Bibliotekariens roll som omvärldsbevakare och analytiker*, red. Marja Haapalainen och Christine Wallén. Stockholm: Kungliga biblioteket, s. 121–138.
- Lindberg, Niclas (2016), ”Bibliotek och intellektuell frihet”, i *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning och Svenska Unescorådet, s. 3–4.
- Lindberg, Niclas (2017), ”Depesch till nationell biblioteksstrategi”, i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering (Bilaga)*, red. Erik Fichtelius, m.fl. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi, s. 75–80.
- Lucassi, Elin (2015), *Skola + bibliotek = skolbibliotek: Att jobba med mångspråkighet i skolbiblioteket*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Lundberg Rodin, Margareta (2015a), ”Vad ihärdiga medlemmar åstadkommit genom engagemang och expertis: Publikationer, klassifikationssystem och

- skrivelser”, i *Till det mänskliga ordets trygga beredskap och värn: Svensk biblioteksforening 1915–2015*, red. Margareta Lundberg Rodin. Stockholm: Svensk biblioteksforening, s. 43–62.
- Lundberg Rodin, Margareta (2015b), ”Anslag, lagar och politik: Frågor av avgörande betydelse”, i *Till det mänskliga ordets trygga beredskap och värn: Svensk biblioteksforening 1915–2015*, red. Margareta Lundberg Rodin. Stockholm: Svensk biblioteksforening, s. 71–84.
- Lundberg Rodin, Margareta (2015c), ”Förord”, i *Till det mänskliga ordets trygga beredskap och värn: Svensk biblioteksforening 1915–2015*, red. Margareta Lundberg Rodin. Stockholm: Svensk biblioteksforening, s. 13–15.
- Lundberg Rodin, Margareta och Michnik, Katarina (2016), *Bibliotek i centrum eller periferin? Hur chefer uppfattar bibliotekets organisatoriska placering och andra faktorer för att få genomslag*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Lundén, Inga (2015), ”Framtidssäkra föreningen: Mot de nästa hundra åren!”, i *Till det mänskliga ordets trygga beredskap och värn: Svensk biblioteksforening 1915–2015*, red. Margareta Lundberg Rodin. Stockholm: Svensk biblioteksforening, s. 163–167.
- Nathanson, Calle (2016), ”Förord”, i *Röster om bibliotek och upphovsrätt: En antologi*, red. Alex Amnéus. Stockholm: Svensk biblioteksforening, s. 5–8.
- Pålsson, Stefan (2017), ”Skolbiblioteken: En lagerlokal eller pedagogisk resurs?”, i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*, red. Erik Fichtelius, m.fl. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi, s. 243–289.
- Renman Claesson, Katarina (2016), ”Upphovsrätten och bibliotekets demokratiska uppdrag”, i *Röster om bibliotek och upphovsrätt: En antologi*, red. Alex Amnéus. Stockholm: Svensk biblioteksforening, s. 69–82.
- Rojas, Carlos (2017), ”Bibliotekens roll för integration och språklig mångfald”, i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*, red. Erik Fichtelius, m.fl. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi, s. 141–169.
- Samuelsson, Jenny, m.fl. (2015), *Effektiv vetenskaplig kommunikation: För forskning, utbildning och nyttiggörande*. Stockholm: Svensk biblioteksforening.
- Stakston, Brit (2017), ”Från sagor till cyberpunk: Mediers utveckling och medborgarnas utbildningsbehov”, i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*, red. Erik Fichtelius, m.fl. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi, s. 19–65.
- Stenquist, Bjarne (2018), *Kliv fram! Bibliotek, segregation och integration*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.

- Stigell, Anne (2016), "Tillgänglig läsning: En mänsklig rättighet", i *Röster om bibliotek och upphovsrätt: En antologi*, red. Alex Amnéus. Stockholm: Svensk biblioteksförning, s. 17–32.
- Svensk biblioteksförning (2015), *För det demokratiska samhällets utveckling: Bibliotekslagen enligt lagstiftaren*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Svensk biblioteksförning (2016a), *Bibliotekens arbete med nyanlända*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Svensk biblioteksförning (2016b), *Riksrapport 2016: Aktuell utveckling inom det svenska biblioteksväsendet*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Thomas, Barbro (2016), *Den osynliga handen: Regionbiblioteken i modellen*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.

Litteratur

- Alfino, Mark (2010), "Philosophies of intellectual freedom", i *Library Juice Press handbook of intellectual freedom: Concepts, cases, and theories*, red. Mark Alfino och Laura Koltutsky. Sacramento: Library Juice Press, s. 9–40.
- Bergström, Göran och Svärd, Per-Anders (2018), "Idé- och ideologianalys", i *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, red: Kristina Boréus och Göran Bergström. Lund: Studentlitteratur, s. 133–176.
- Bertot, John Carlo, m.fl. (red.) (2016), *Perspectives on libraries as institutions of human rights and social justice*. Bingley: Emerald Publishing Limited.
- Brook, Freeda, Ellenwood, Dave och Lazzaro, Althea Eannace (2015), "In pursuit of antiracist social justice: Denaturalizing whiteness in the academic library", *Library Trends*, vol. 64, nr 2 (Fall 2015), s. 246–284.
- Bryman, Alan (2018), *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Burgess, John (2016), "Reconciling social responsibility and neutrality in LIS professional ethics: A virtue ethics approach", i *Information cultures in the digital age: A festschrift in honor of Rafael Capurro*, red. Matthew Kelly och Jared Bielby. Wiesbaden: Springer Fachmedien, s. 161–172.
- Collste, Göran (2010), *Inledning till etiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Cooke, Nicole (2016), "Counter-storytelling in the LIS curriculum", i *Perspectives on libraries as institutions of human rights and social justice*, red: John Carlo Bertort, m.fl. Bingley: Emerald Publishing Limited, s. 331–348.
- Dalmalm, Johanna (2009), *Det finns någon slags Open Access där ute*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås: Inst. för biblioteks- och informationsvetenskap, 2009:24.
- Drabinski, Emily (2016), "Valuing professionalism: Discourse as professional practice", *Library Trends*, vol. 64, nr 3 (Winter 2016), s. 604–614.
- Eagleton, Terry (2007), *Ideology: An introduction*. London: Verso.

- Esbjörnsson, Susanne (2012), *Beståndshantering på antikvariat*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås: Inst. för biblioteks- och informationsvetenskap, 2012:13.
- Fichtelius, Erik, Persson, Christina och Enarsson, Eva (2019), *Demokratins skattkammare: Förslag till en nationell biblioteksstrategi*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Förenta Nationerna, *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna: Världighet och rättvisa åt alla 1948–2008*. Bryssel: UNRIC Brussels.
- Giniewska, Ewa och Albrechtsson, Sophie (2009), *Ideologisk inverkan på SAB:s klassifikation av arkeologiavdelningen J*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås: Inst. för biblioteks- och informationsvetenskap, 2009:59.
- Gorham, Ursula, Greene Taylor, Natalie och Jaeger, Paul (2016), ”Human rights, social justice, and the activist future of libraries”, i *Perspectives on libraries as institutions of human rights and social justice*, red. John Carlo Bertot, m.fl. Bingley: Emerald Publishing Limited, s. 419–427.
- Gorman, Michael (2015), *Our enduring values revisited: Librarianship in an ever-changing world*. Chicago: ALA Editions.
- Gregory, Lua och Higgins, Shana (2013), ”Introduction”, i *Information literacy and social justice: Radical professional praxis*, red. Lua Gregory och Shana Higgins. Sacramento: Library Juice Press, s. 1–14.
- Hansson, Joacim (1998), *Om folkbibliotekens ideologiska identitet: En diskursstudie*. Uppsatser från avdelningen för biblioteks- och informationsvetenskap: 3. Borås: Valfrid.
- IFLA. <https://www.ifla.org/> [2019-06-05].
- Jeffner, Anders (1989), *Att studera människosyn: En översiktlig problemanalys*. Tema T rapport. Linköping: Univ., Tema teknik och förändring.
- Jones, Nick (2012), *Försök att förstå: Folkbibliotek, rasism och platsens politik*. Lund: BTJ Förlag.
- Kagan, Alfred (2015), *Progressive library organizations: A worldwide history*. Jefferson: McFarland.
- Kungliga biblioteket. <https://www.kb.se/> [2019-06-05].
- Lagerkvist, Daniel (2011), *Från Svinaböke kommun till Dieselverkstaden: En ideologianalys av debatten i svensk bibliotekspress*. Masteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Uppsala Universitet: Inst. för ABM, 2011: 531.
- Larsson, Reidar (2006), *Politiska ideologier i vår tid*. Lund: Studentlitteratur.
- Lilburn, Jeff (2013), ”’You’ve got to know and know properly’: Citizenship in Kazuo Ishiguro’s *Never let me go* and the aims of information literacy instruction”, i *Information literacy and social justice: Radical professional*

- praxis*, red. Lua Gregory och Shana Higgins. Sacramento: Library Juice Press, s. 63–80.
- Peralta, Amanda (2000), "Mångfald och möjligheter", i *Bibliotek: Mötesplats i tid och rum*. Lund: BTJ i samarbete med SAB:s demokratigrupp, s. 118–136.
- Petersson, Olof (2009), *Vår demokrati*. Stockholm: SNS förlag.
- Progressive Librarians Guild. <http://www.progressivelibrariansguild.org/> [2019-06-05].
- Proposition 2012/13:147, *Ny bibliotekslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Raber, Douglas (1996), "ALA goal 2000 and public libraries: Ambiguities and possibilities", *Public Libraries*, vol. 35, nr 4, s. 224–231.
- Reuterskiöld, Viktoria (2016), *Skarpt läge: Värderingar och vägval vid hantering av kontroversiella föredrag på bibliotek*. Masteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås: Akademin för bibliotek, information, pedagogik och IT, 2016:16.
- Roberts, Sarah och Noble, Safiyah Umoja (2016), "Empowered to name, inspired to act: Social responsibility and diversity as calls to action in the LIS context", *Library Trends*, vol. 64, nr 3, s. 512–532.
- Russel, Rickford (2016), "Black lives matter", *New Labor Forum*, vol. 25, nr 1 (Winter 2016), s. 34–42.
- SFS 1974:152, *Regeringsformen*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- SFS 2013:801, *Bibliotekslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Shockey, Kyle (2015), "Intellectual freedom is not social justice: The symbolic capital of intellectual freedom in ALA accreditation and LIS curricula", *Progressive Librarian*, iss. 44, (Spring 2016), s. 101–110.
- Svensk biblioteksforening. <https://www.biblioteksforeningen.se/> [2019-06-05].
- Sundin, Olof och Rivano Eckerdal, Johanna (2014), "Inledning: Från informationskompetens till medie- och informationskunnighet", i *Medie- och informationskunnighet: En forskningsantologi*, red. Johanna Rivano Eckerdal och Olof Sundin. Stockholm: Svensk biblioteksforening, s. 9–25.
- Thorsén, Håkan (2010), *Människosyn och etik*. Stockholm: Remus.
- Veugelers, Wiel (2011), "Introduction", i *Education and humanism: Linking autonomy and humanity*, red. Wiel Veugelers. Rotterdam: Sense Publishers, s. 1–7.
- Åström, Jenny (2012), *Folkbibliotekens demokratiuppdrag*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås: Inst. för biblioteks- och informationsvetenskap, 2012:12.

Bilaga: lista över insamlat material

Rapporter utgivna av KB år 2015–2018

- Ericson, Cecilia (2018), *Fler ska använda mer: KB:s fjärrlån – nuläge och förslag på utveckling*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Haapalainen, Marja och Wallén, Christine (red.) (2018), *Världen därutån: Bibliotekariens roll som omvärldsbevakare och analytiker*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Häusner, Eva-Maria, m.fl. (2016), *Behövs nationalbiografin? Internationell utblick och förslag till förändrat arbetssätt*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Konstenius, Göran (2018), *Digitalisering av audiovisuella samlingar: Förslag på hur ökad samverkan kan effektivisera digitalisering av audiovisuellt material inom ABM-området*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Svenska filminstitutet.
- Kungliga biblioteket (2015), *Biblioteksplanernas aktualitet 2015: Kommunala bibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2015), *Bibliotek 2014: Offentligt finansierade bibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2015), *Skolbiblioteken i biblioteksplanerna 2015: Kommunala bibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2016), *Bibliotek 2015: Offentligt finansierade bibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2016), *Skolbibliotek som pedagogisk resurs 2016: Grundskolebibliotek, gymnasiebibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2016), *Skolbibliotek – hur ser det ut?* Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2016), *Öppettider 2016: Folkbibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2017), *Bibliotek 2016: Offentligt finansierade bibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2017), *Mångspråkskatalogisering: Folkbibliotek i Libris 2017*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2018), *Nyckeltal 2.0: Offentligt finansierade bibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.

- Kungliga biblioteket (2018), *Samlingsbyggandet på svenska forskningsbibliotek: Nuläget och förslag på nationella samarbeten kring fysiska samlingar*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2018), *Bibliotek 2017: Offentligt finansierade bibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Lucassi, Elin (2015), *Skola + bibliotek = skolbibliotek: Att jobba med mångspråkighet i skolbiblioteket*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Olsson, Kerstin och Grenholm, Eleonor (2018), *Digitalt först med användaren i fokus: Mobiliseringsfas januari–augusti 2018*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Snickars, Pelle (2018), *Datalabb på KB: En förstudie*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Sommerland, Ylva (2018), *Framtida förvärv: Underlag för en uppdaterad förvärvspolicy för KB:s utländska samling*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Stjernvall, Gunnel (2015), *Försöksverksamhet med att tillgängliggöra e-böcker via LIBRIS: Slutrapport från Kungl. biblioteket*. Stockholm: Kungliga biblioteket.

Nationell biblioteksstrategi år 2015–2018

- Danielsson, Helena och Sommansson Agneta (2018), *Behöver biblioteken barnen: Eller är det barnen som behöver bibliotek?* Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Fichtelius, Erik, Hansson Krister och Linder, Karin (2016), *Lägesrapport i maj 2016: Kungliga bibliotekets arbete med en nationell biblioteksstrategi*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Fichtelius, Erik, m.fl. (red.) (2017), *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Fichtelius, Erik, m.fl. (red.) (2017), *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering (Bilaga)*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Fichtelius, Erik, Persson, Christina och Enarsson, Eva (2018), *Från ord till handling: På väg mot en nationell biblioteksstrategi*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Gärdén, Cecilia (2017), *Skolbibliotekets roll för elevers lärande: En forsknings- och kunskapsöversikt år 2010–2015*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Hansson, Joacim, m.fl. (2018), *Profession, utbildning, forskning: Biblioteks- och informationsvetenskap för en stärkt bibliotekarieprofession*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.

- Kungliga biblioteket (2017), *Migration och språklig mångfald: Bibliotekens roll i det flerspråkiga samhället*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Kungliga biblioteket (2018), *Biblioteken och de nationella minoritetsspråken: En lägesbeskrivning*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Lundberg Rodin, Margareta och Michnik, Katarina (2016), *Bibliotek i centrum eller periferin? Hur chefer uppfattar bibliotekets organisatoriska placering och andra faktorer för att få genomslag*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.
- Stenquist, Bjarne (2018), *Kliv fram! Bibliotek, segregation och integration*. Stockholm: Kungliga biblioteket och Nationell biblioteksstrategi.

Rapporter utgivna av Svensk biblioteksförning år 2015–2018

- Amnéus, Alex (red.) (2016), *Röster om bibliotek och upphovsrätt: En antologi*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- DIK (2018), *Bemanna skolbiblioteken!* Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Hedemark, Åse (2018), *Unga berättar: En studie av ungas syn på läsning och bibliotek*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- IFLA (2015), *IFLA:s riktlinjer för bibliotekstjänster för personer med dyslexi: Reviderad och utökad utgåva*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- IFLA (2015), *IFLA:s riktlinjer för skolbibliotek*, red. Barbara Schultz-Jones och Diane Oberg. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- IFLA (2017), *IFLA:s riktlinjer för kontinuerlig professionell utveckling: Principer och best practice*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Lundberg Rodin, Margareta (red.) (2015), *Till det mänskliga ordets trygga beredskap och värn: Svensk biblioteksförning 1915–2015*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Samuelsson, Jenny, m.fl. (2015), *Effektiv vetenskaplig kommunikation: För forskning, utbildning och nyttiggörande*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Svensk biblioteksförning (2015), *För det demokratiska samhällets utveckling: Bibliotekslagen enligt lagstiftaren*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Svensk biblioteksförning (2016), *Promoting the development of a democratic society: The Swedish library act according to the legislator*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Svensk biblioteksförning (2016), *Bibliotekens arbete med nyanlända*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.

- Svensk biblioteksförning (2016), *Riksrapport 2016: Aktuell utveckling inom det svenska biblioteksväsendet*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Svensk biblioteksförning och DIK (2017), *Kompetensturnén: Om framtidens bibliotekarier och deras arbetsmarknad*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Svensk biblioteksförning och Kungliga biblioteket (2017), *På vetenskaplig grund? Vetenskaplig informationsförsörjning vid statliga myndigheter*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Svensk biblioteksförning och Unesco (2016), *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Svensk biblioteksförning (2017), *Novus*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Söderlind, Åsa och Elf, Gullvor (2015), *The international library manifestos and media strategies in Swedish library practice*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Thomas, Barbro (2016), *Den osynliga handen: Regionbiblioteken i modellen*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Tovoté, Christina och arap Tanui, Tirong (2017), *Stronger together: A joint development project between Swedish Library Association and Kenya Library Association 2013–2017*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.